

Universitätsbibliothek Wuppertal

Titi Livii Patavini Historiarvm Libri Qvi Svpersvnt Omnes

Livius, Titus

Mannhemii, 1780

Liber XXXVIII

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1315](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1315)

U. c. 563.
a. C. 189.

Res
Ætolia
&
Athama-
niæ.

DUM in Asia bellum geritur; ne in Ætolis quidem quietæ res fuerant, principio a gente Athamanum orto. Athamania ea tempestate, pulso Amynandro, sub præfectis Philippi regio tenebatur præsidio: qui superbo atque inmodico imperio desiderium Amynandri fecerant. Exsulanti tum Amynandro in Ætolia literis suorum, indicantium statum Athamaniae, spes recuperandi regni facta est: remissive nuncii ab eo ad principes (a) Argitheam, (id enim caput Athamaniae erat) si popularium animos satis perspectos haberet, (b) inpetrato ab Ætolis auxilio, in Athamania se venturum cum delectis Ætolorum, quod consilium esset gentis, & Nicandro prætore. Quos, ubi ad omnia paratos esse vidit, certiores subinde facit, quo die cum exercitu Athamania ingressurus esset. Quatuor primo fuere conjurati adversus Macedonum præsidium. Hi senos sibi adjutores ad rem gerendam adsumserunt: deinde, pau-

(a) remissive ab eo nunciant principibus Gron. Crev.

(b) haberent Gron. Crev.

T. LIV. LIBER XXXVIII CAP. I 7

citate parum freti, quæ celandæ rei, quam agendæ, aptior erat, parem priori numerum adjecerunt. Ita duo & quinquaginta facti, quadrifariam se diviserunt : pars una Hera- cleam, altera Tetraphyliam petit, ubi custo- dia regiæ pecuniæ esse solita erat, tertia Theudoriam, quarta Argitheam. Ita inter omnes convenit, ut primo quieti, velut ad privatam rem agendam venissent, in foro obversarentur : die certa multitudinem om- nem convocarent ad præsidia Macedonum arcibus expellenda. Ubi ea dies advenit, & Amynander cum mille Ætolis in finibus erat; ex composito quatuor simul locis præsidia Macedonum expulsa, literæque in alias urbes passim dimissæ, ut vindicarent sese ab inpo- tenti dominatione Philippi & restituerent in patrium ac legitimum regnum. Undique Ma- cedones expelluntur. Theium oppidum, lite- ris a Zenone præfecto præsidii interceptis, & arce ab regiis occupata, paucos dies obsidentibus restitit : deinde id quoque tra- ditum Amynandro est : & omnis Athamania in potestate erat, præter Athenæum castel- lum, finibus Macedoniæ subiectum.

U. c. 563.
a. C. 189.

*Athama-
nia expulsi
Macedo-
nes.*

V. c. 563.
a. C. 189.

*Philippus
Athama-
niam
ingreditur.*

II. PHILIPPUS, audita defectione Athamaniae, cum sex millibus armatorum profectus, ingenti celeritate Gomphos pervenit. Ibi relicta majore parte exercitus, (neque enim ad tanta itinera subfecissent) cum duobus millibus Athenæum, quod unum a præsidio suo retentum fuerat, pervenit. Inde, proximis tentatis, quum facile animadvertisset, cetera hostilia esse, Gomphos regressus, omnibus copiis simul in Athamaniam rediit. Zenonem inde, cum mille peditibus præmissum, Ethiopiam occupare jubet, obportune Argitheæ inminentem: quem ubi teneri a suis locum vidit, ipse circa templum Jovis Acræi posuit castra. Ibi unum diem sæda tempestate retentus, postero die ducere ad Argitheam intendit. Euntibus exemplo adparere Athamanes, in tumulos inminentes viæ discurrentes. Ad quorum conspectum constitere prima signa, totoque agmine pavor & trepidatio erat: & pro se quisque, quidnam futurum esset, cogitare, si in valles subjectas rupibus agmen foret demissum. Hæc tumultuatio regem, cupientem, si se sequerentur, raprim evadere angustias, revocare primos, & eadem, qua

*Repelli-
sur.*

LIBER XII
venerat, via relictis
primo ex intervallo
quam Etohi se
tergo agmini in
teribus se circum
tos calles breviter
infedere: tamquam
est injectum, ut
itineris ordinari
que relictis, &
sequendi fuit.
phos, & a Gom
runt. Athamanes
Zenonem ac mil
undique concurre
loco freni, ab his
remque undique
pluribus locis
Athamanes: dispa
que ignota regem
tes, parim agmine
multi pavore in de
cum Zenone ad regem
le per indicium leg
fuit.

LIBER XXXVIII CAP. II 9

venerat, via referre coëgit signa. Athamanes primo ex intervallo quieti sequebantur : postquam Ætoli se conjunxerunt, hos, ut ab tergo agmini instarent, reliquerunt ; ipsi a lateribus se circumfuderunt. Quidam, per notos calles brevior via prægressi, transitus infedere : tantumque tumultus Macedonibus est injectum, ut fugæ magis effusæ, quam itineris ordinati modo, multis armis virisque relictis, flumen trajecerint. Hic finis sequendi fuit. Inde tuto Macedones Gomphos, & a Gomphis in Macedoniam redierunt. Athamanes Ætoli que Ethopiam, ad Zenonem ac mille Macedonas obprimendos, undique concurrerunt. Macedones, parum loco freti, ab Ethopia in altiorē deruptioremque undique tumulum concessere. Quo pluribus locis aditu invento, expulere eos Athamanes : dispersosque, & per invias atque ignotas rupes iter fugæ non expedientes, partim ceperunt, partim interfecerunt : multi pavore in derupta præcipitati, perpauci cum Zenone ad regem evaserunt. Postero die per inducias sepeliendi cæfos potestas facta est.

*U. e. 563.
a. C. 189.*

*U. c. 563.
a. C. 189.*

III. AMYNANDER, recuperato regno, legatos & (c) Romam ad senatum, & ad Scipiones in Asiam, Ephesi post magnum cum Antiocho praelium morantes, misit. Pacem petebat, excusabatque sese, quod per Ætolos recuperasset paternum regnum. Philippum incusabat. Ætoli ex Athamania in Amphilochos profecti sunt, & majoris partis voluntate in jus ditionemque totam redegerunt gentem. Amphilochia recepta, (nam fuerat quondam Ætolorum) eadem spe in Ape-rantiam transcenderunt. Ea quoque magna ex parte sine certamine in ditionem venit. Dolopes numquam Ætolorum fuerant: Philippi erant. Hi primum ad arma concurrunt: ceterum, postquam Amphilochos cum Ætolis esse, fugamque ex Athamania Philippi, & cædem præsidii ejus acceperunt, & ipsi a Philippo ad Ætolos deficiunt. Quibus circumjectis gentibus jam undique se a Macedonibus tutos credentibus esse, Ætolis fama adfertur, Antiochum in Asia victum ab Romanis. Nec ita multo post legati ab Roma redire sine spe pacis, Fulviumque consulem nuntiantes jam cum exercitu trajecisse:

(c) & del. Gron.

*Ætoli
Amphilo-
chiam
& alia oc-
cupant.*

His terra, prius ab
tionibus excitis, ut
tiam earum sua
ciliores adiam
cipes gentis ad
Roman miserunt:
prius, quam pene
præmeditati. Jam
exercitu trajecio
bus consulabat,
rotis Ambraciam
contribuerat se
» eam (d) ven
» campos ad dimi
» rent certamen,
» difficilem. Nam
» materia: ad ag
» opera esse: &
» amnem, obpon
» usi sunt, pene
» altatem quam
» perferant, ut per
V. CONSULE, ut ha
meo operis obpon
tura ciperi latitudo
(d) in ill. Gron.

LIBER XXXVIII CAP. IV 11

His territi, prius ab Rhodo & Athenis legationibus excitis, ut per auctoritatem civitatum earum suæ preces nuper repudiatae faciliorem aditum ad senatum haberent, principes gentis ad tentandum ultimam spem Romam miserunt: nihil, ne bellum haberent, prius, quam pene in conspectu hostis erat, præmeditati. Jam M. Fulvius, Apolloniam exercitu trajecto, cum Epirotarum principibus consultabat, unde bellum inciperet. Epirotis Ambraciam placebat adgredi, quæ tum contribuerat se Ætolis. « Sive ad tuendam eam (d) venirent Ætoli, apertos circa campos ad dimicandum esse: sive detrectarent certamen, obpugnationem fore haud difficilem. Nam & copiam in propinquo materiæ ad aggeres excitandos & cetera opera esse: & Arethontem, navigabilem amnem, obportunum ad comportanda, quæ usui sint, præter ipsa moenia fluere; & ætatem aptam rei gerendæ adesse. » His persuaserunt, ut per Epirum duceret.

IV. CONSULI, ad Ambraciam advenienti, magni operis obpugnatio visa est. Ambraciam tumulo aspero subjecta est (e), Perranthem

U. c. 567.
a. C. 189.

Fulvius
Cof.
in Epiro^a

Ambracia
situs.

(d) eam del. Crev. (e) est del. Gron. Criv.

V. c. 563.
a. C. 189.

incolæ vocant. Urbs, qua murus vergit in campos & flumen, occidentem; arx, quæ inposita est tumulo (f), orientem spectat. Amnis Aretho, ex Athamania (g) fluens, cadit in sinum maris, ab nomine propinquæ urbis Ambracium adpellatum. Præterquam quod hinc amnis munit, hinc tumuli; muro quoque firmo septa erat, patente in circuitu paullo amplius tria millia passuum. Fulvius bina a campo castra, modico inter se distantia intervallo, unum castellum loco edito contra arcem objecit. Ea omnia vallo ac fossa ita jungere parat, ne exitus inclusis ab urbe, neve aditus foris ad auxilia intromittenda esset. Ad famam obpugnationis Ambraciæ Stratum jam edito Nicandri prætoris convenerant Ætoli. Inde primo copiis omnibus ad prohibendam obsidionem venire in animo fuerat. Deinde, postquam urbem jam magna ex parte operibus septam viderunt, Epirotarum trans flumen loco plano castra posita esse, dividere copias placuit. Cum mille expeditis Eupolemus Ambraciam profectus, per nondum commissa inter se muni-

(f) quæ posita in tumulo est Gron. Crev.

(g) Acarnania Gron. Crev.

menta urbem in
manu primo Epi
consilium fuer
silio, quia flum
losum inceptum
mani, & regredi
deterit ab ho
Acarnaniam ite

V. CONSUL

pienda urbs er
vere muris par
locis moenia es
tervallis facili
Pyrreum, qu
regione Ælic
Arietibus mure
detergebat pinn
speciem & ad
sonitu editos,
Deinde, ut pra
rant, collectis
lenoibus libran
supraque robust
ris tenis injectis
trahens illorum

(h) persequens

menta urbem intravit. Nicandro cum cetera *U. c. 563.*
 manu primo Epirotarum castra nocte adgredi *a. C. 189.*
 consilium fuerat, haud facili ab Romanis auxilio, quia flumen intererat. Deinde, periculosum inceptum ratus, ne qua sentirent Romani, & regressus inde in tutum non esset, deterritus ab hoc consilio, ad depopulandam Acarnaniam iter convertit.

V. CONSUL, jam munimentis, quibus sepienda urbs erat, jam operibus, quæ admo- vere muris parabat, perfectis, quinque simul locis mœnia est adgressus. Tria paribus intervallis faciliore aditu a campo adversus Pyrrheum, quod vocant, admovit; unum e regione Æsculapii; unum adversus arcem. Arietibus muros quatiebat, asseribus falcatis detergebat pinnas. Oppidanos primo & ad *Obpugna-*
 speciem & ad ictus mœnium, cum terribili *tio.*
 fonitu editos, pavor ac trepidatio cepit. Deinde, ut præter spem stare muros viderunt, conlectis rursus animis, in arietes tollentibus libramenta plumbi aut saxorum stipitesve robustos incutiebant; falces, ancoris ferreis injectis in interiorem partem muri trahentes asserem, præfringebant (h): ad

(h) *perfringebant Gron. Crev.*

U. e. 563,
a. C. 189.

hoc eruptionibus, & nocturnis in custodias operum, & diurnis in stationes, ultro terrorem inferebant. In hoc statu res ad Ambraciam quum essent, jam Ætoli a populatione Acarnaniæ Stratum redierant. Inde Nicander prætor, spem nactus solvendæ incepto forti obsidionis, Nicodamum quemdam cum Ætolis quingentis Ambraciam intronmittit. Noctem certam tempusque etiam noctis constituit, quo & illi ab urbe opera hostium, quæ adversus Pyrrheum erant, adgrederentur, & ipse ad castra Romana terrorem faceret; posse ratus, ancipiti tumultu & (i) nocte augente pavorem, memorabilem rem geri. Et Nicodamus intempesta nocte, quum alias custodias fefellisset, per alias impetu constanti erupisset, superato brachio in urbem penetrat; animique aliquantum ad omnia audenda & spei obsessis adjecit; & simul constituta nox venit, ex composito repente opera est adgressus. Id inceptum conatu, quam effectu, gravius fuit, quia nulla ab exteriori parte vis admota est; seu metu deterrito prætore Ætolorum, seu quia potius visum est, Amphilochois opem ferre nuper

(i) & del. Gron. Crev.

acceptis; quos Pericles

ad Dolopiam Amphilochois

summa vi obsequio

VI. TRIBUS locis

ad Pyrrheum opera

omnia simul, sed

Ætoli adgressi sunt

facibus, alii stuporem

ferentes, tota castra

venere. Multos

presserunt. Deinde

rusque in castra

consule signum,

portis ad opera

in loco ferro ignis

bus inrito inceptum

quam inissent, cum

Atrox pugna in

ibi diversis partibus

et Nicodamus prope

prope certa fovebat

composito adlocum

run. Hac res aliam

trium sustinuit. Castra

ex composito signum

crefcere numerum

LIBER XXXVIII CAP. VI 15

receptis; quos Perseus Philippi filius, missus *U. c. 563.*
ad Dolopiam Amphilochosque recipiendos, *a. C. 189.*
summa vi obpugnabat.

VI. TRIBUS locis, sicut ante dictum est, *Ætoli*
ad Pyrrheum opera Romana erant: quæ *erumpen-*
omnia simul, sed nec adparatu, nec vi simili, *tes repel-*
Ætoli adgressi sunt. Alii cum ardentibus *luntur.*
facibus, alii stuppam picemque & malleolos
ferentes, tota conlucente flammis acie, ad-
venere. Multos primo inpetu custodes ob-
presserunt. Deinde, postquam clamor tumul-
tusque in castra est perlatus, datumque a
consule signum, arma capiunt, & omnibus
portis ad opem ferendam effunduntur. Unò
in loco ferro ignique gesta res est. A duo-
bus inrito incepto, quum tentassent magis,
quam inissent, certamen, Ætoli abscefferunt.
Atrox pugna in unum inclinaverat locum.
Ibi diversis partibus duo duces Eupolemus
& Nicodamus pugnantes hortabantur, &
prope certa fovebant spe, jam Nicandrum ex
composito adfore, & terga hostium invasu-
rum. Hæc res aliquamdiu animos pugnan-
tium sustinuit. Ceterum, postquam nullum
ex composito signum a suis accipiebant, &
crescere numerum hostium cernebant, destig-

U. c. 563. tuti segnius instare : postremo , re omiſſa ;
a. c. 189. jam vix tuto receptu , fugientes in urbem
 compelluntur , parte operum incenſa , & plu-
 ribus aliquanto , quam ipſi ceciderant , inter-
 feſtis. Quod ſi ex compoſito acta res fuiſſet ,
 haud dubium erat , expugnari una utique
 parte opera cum magna cæde hoſtium po-
 tuiſſe. Ambracienſes , quique intus erant
 Ætoli , non ab ejus ſolum noctis incepto
 reſeſſere , ſed in reliquum quoque tempus ,
 velut prodiſi a ſuis , ſegniores ad pericula
 erant. Jam nemo eruptionibus , ut ante , in
 ſtationes hoſtium , ſed , diſpoſiti per muros
 & turres , ex tuto pugnant.

VII. PERSEUS , ubi aſſe Ætolos audivit ,
 omiſſa obſidione urbis , quam obpugnabat ,
 depopulatus tantum agros , Amphiloſchiam
 (k) exceſſit , atque in Macedoniam rediit.
 Et Ætolos inde avocavit populatio maritimæ
 oræ. Pleuratus Illyriorum rex , cum ſexaginta
 lembis Corinthium ſinum invectus , adjunctis
 Achæorum , quæ Patris erant , navibus ,
 maritima Ætoliæ vaſtabat. Adverſus quos
 mille Ætoli miſſi , quacumque ſe claſſis cir-
 cumegerat per litorum anfractus , breviori-
 bus

(k) *Amphiloſchia* Гор. Крев.

bus semitis obcurrerant. Et Romani ad Ambraciam, pluribus locis quatiendo arietibus muros, aliquantum urbis nudaverant. Nec tamen penetrare in urbem poterant. Nam & pari celeritate novus pro diruto murus objiciebatur, & armati, ruinis superstantes, instar munimenti erant. Itaque, quum aperta vi parum procederet consuli res, cuniculum occultum, vineis ante contacto loco, agere instituit. Et aliquamdiu, quum dies noctesque in opere essent, non solum sub terra fodientes, sed egerentes etiam humum; fefellerent hostem. Cumulus repente terræ emittens index operis oppidanis fuit. Pavidique, ne jam subrutis muris, facta in urbem via esset, fossam intra murum e regione ejus operis, quod vineis contactum erat, ducere instituerunt. Cujus ubi ad tantam altitudinem, quantæ esse solum infimum cuniculi poterat, pervenerunt, silentio facto, pluribus locis aure admota, sonitum fodientium captabant. Quem ubi acceperunt (1), aperiunt rectam in cuniculum viam. Nec fuit magni operis. Momento enim ad inane, suspensio furculis ab hostibus muro, pervenerunt. Ibi

*U. c. 5634
a. C. 1890*

*Cuniculo
Romani
Ambraciam
tentant.*

(1) acceperant Gron.

D. 6. 563.
a. C. 489.

Repelluntur.

commisiss operibus, quum e fossa in cuniculum pateret iter, primo ipsis ferramentis, quibus in opere usi erant: dein celeriter armati etiam subeuntes occultam sub terram ediderunt pugnam. Segnior deinde ea facta est; intersepiantibus cuniculum, ubi vellent, nunc cilicii prætentis, nunc foribus raptim objectis. Nova etiam haud magni operis adversus eos, qui in cuniculo erant, excogitata res est. Dolium a fundo pertusum; qua fistula modica inferi posset, & fistulam ferream operculumque dolii ferreum, & ipsum pluribus locis perforatum, fecerunt. Hoc tenui pluma completum dolium ore in cuniculum verso posuerunt. Per operculi foramina prælongæ hastæ, quas sarissas vocant, ad submovendos hostes eminebant. Scintillam levem ignis inditam plumæ, folle fabrilli ad caput fistulæ inposito, stando accenderunt. Inde non solum magna vis fumi, sed acrior etiam sædo quodam nidore ex adusta pluma, quum totum cuniculum compleisset, vix durare quisquam intus poterat.

VIII. QUUM in hoc statu res ad Ambra-
ciam esset, legati ab Ætolis Phæneas & Da-
moteles, cum liberis mandatis, decreta

gentis, ad con-
eorum, quum
gnari cernere
hostium esse,
que a Maced-
mul ad tria
cere, conv-
quid agend-
sententia
» aquis; si
» peteretur.
» rum. An-
» prope extra
» exadio, qu-
» Phæneas & D-
» rum, ut in ca-
» ferent, agerent
» var cujus rei
» ram? » Cum
» re consulem, »
» var gentis ex-
» viginis, mien-
» in plus mali
» belu, quam be-
» Philippum bellu-
» large gratia »

LIBER XXXVIII CAP. VIII 19

gentis, ad consulem venerunt. Nam prætor
 eorum; quum alia parte Ambraciam obpu-
 gnari cerneret, alia infestam oram navibus
 hostium esse, alia Amphilochos Dolopiam-
 que a Macedonibus vastari, nec Ætolos si-
 mul ad tria diversa bella obkursantes subsi-
 cere, convocato concilio, Ætolos principes,
 quid agendum esset, consuluit. Omnium eo
 sententiæ decurrerunt, « ut pax, si posset,
 » æquis; si minus, tolerandis conditionibus
 » peteretur. Antiochi fiducia bellum suscep-
 » rum. Antiocho terra marique superato, &
 » prope extra orbem terræ ultra juga Tauri
 » exacto, quam spem esse sustinendi belli?
 » Phæneas & Damoreles, quod e re Ætolo-
 » rum, ut in tali casu, fideque sua esse cen-
 » serent, agerent. Quod enim sibi consilium,
 » aut cuius rei electionem a fortuna relic-
 » tam? » Cum his mandatis legati missi ora-
 » re consulem, « ut parceret urbi, miserere-
 » tur gentis quondam sociæ, nolle dicere
 » injuriis, miseris certe coactæ insanire.
 » Non plus mali meritos Ætolos Antiochi
 » bello, quam boni ante, quum adversus
 » Philippum bellatum sit, fecisse. Nec tum
 » large gratiam relatam sibi, nec nunc in

U. e. 363
 a. C. 189.

Ætolis
 pacem
 petunt.

U. e. 563.
a. C. 189.

» modice pœnam injungi debere. » Ad ea
 » consul respondit : « Magis sæpe, quam
 » vere umquam, Ætolos pacem petere. Imi-
 » tarentur Antiochum in petenda pace, quem
 » in bellum traxissent. Non paucis urbibus
 » eum, de quarum libertate certatum sit,
 » sed omni Asia cis Taurum montem, opimo
 » regno, excessisse. Ætolos, nisi inermes,
 » de pace agentes non auditurum se. Arma
 » illis prius equosque omnes tradendos esse,
 » deinde mille talentum argenti populo Ro-
 » mano dandum : cujus summæ dimidium
 » præsens numeraretur, si pacem habere vel-
 » lent. Ad ea adjecturum etiam in cœdus
 » esse, ut eosdem, quos populus Romanus,
 » amicos atque hostes habeant. »

IX. ADVERSUS quæ legati, & quia gravia
 erant, & quia suorum animos indomitos ac
 mutabiles (m) noverant, nullo reddito respon-
 so, domum regressi sunt, ut etiam atque etiam,
 quid agendum esset, re integra, prætorem
 & principes consularent. Clamore ex jurgio
 excepti, « quam diu (n) rem traherent,
 » qualemcumque pacem referre jussi? » quum

(m) immutabiles Gron

(n) quamdiu l. quod Gron, Grevi

LIBER XXXVIII CAP. IX 21

redirent Ambraciam, Acarnanum infidiis prope viam positis, quibuscum bellum erat, circumventi, Thyrium (o) custodiendi deducuntur. Hæc mora injecta est paci. Quum jam Atheniensium Rhodiorumque legati, qui ad deprecandum pro his venerant, apud consulem essent; Amynander quoque, Athamanum rex, fide accepta, venerat in castra Romana; magis pro Ambracia urbe (p), ubi majorem partem temporis exfulaverat, quam pro Ætolis, sollicitus. Per hos certior factus consul de casu legatorum, adduci eos a Thyrio iussit. Quorum post adventum agi cœptum est de pace. Amynander, quod sui maxime operis erat, inpigre agebat, ut Ambracienfes compelleret ad deditiorem. Id quum per conloquia principum, succedens murum, parum proficeret: postremo, consulis permisso ingressus urbem, partim consilio, partim precibus, evicit, ut permitterent se Romanis. Et Ætolos C. Valerius Lævini filius, qui cum ea gente primum amicitiam pepigerat, consulis frater, matre genitus eadem, egregie adjuvit. Ambracien-

U. c. 563.

a. C. 189.

(o) *Tyrrheum Gron. Crev.*(p) *urbe del. Gron. Crev.*

U. c. 563.
a. C. 189.

Ambracienſes ſe
dedunt.

Leges
paciſ

a
conſulibus
dictæ.

ſes, prius paſti, ut Ætolorum auxiliareſ
ſine fraude emitterent, aperuerunt portar.
Dein (Ætoli) (q), « ut quingenta Euboica
» darent talenta; ex quibus ducenta præſen-
» tia, trecenta per annos ſex penſionibus
» æquiſ: captivos perſugasque redderent
» Romanis: urbem ne quam formulæ ſui
» juris facerent, quæ poſt id tempus, quo
» T. Quinctiuſ trajeciſſet in Græciam, aut
» vi capta ab Romanis eſſet, aut voluntate
» in amicitiam veniſſet: Cephallenia inſula
» ut extra juſ fœderis eſſet. » Hæc quam-
quam ſpe ipſorum aliquanto leviora erant,
petentibus Ætolis, ut ad conciliuſ referrent,
permiſſum eſt. Parva diſceptatio de urbibus
tenuit. Quæ quum ſui juris aliquando fuiſ-
ſent, avelli velut a corpore ſuo ægre patie-
bantur. Ad unum tamen omnes accipi pacem
juſſerunt. Ambracienſes coronam auream
conſuli centum & quinquaginta pondo dede-
runt: ſigna ænea marmoreaque & tabulæ
piſtæ, quibus ornatior Ambracia, (quia
regia ibi Pyrrhi fuerat) quam ceteræ regio-
niſ ejuſ urbeſ erant, ſublata omnia aveſta-
que: nihil præterea tactum violatumve.

(q) Ætoli del. Gron

X. PROPECTUS ab Ambracia consul in mediterranea Ætoliæ, ad Argos Amphilochium (r) (viginti duo millia ab Ambracia abest) castra posuit. Eo tandem legati Ætoli, mirante consule, quod morarentur, venerunt. Inde, postquam adprobasse pacem concilium Ætolorum accepit, iussis proficisci Romam ad senatum, permissoque, ut & Rhodii, & Athenienses (s) deprecatores irent, dato, qui simul cum iis proficisceretur, C. Valerio fratre, ipse in Cephalleniam trajecit. Præoccupatas aures animosque principum Romæ criminibus Philippi invenerunt; qui, per legatos, per literas, Dolopas, Amphilochosque, & Athamaniam ereptas sibi querens, præfidiaque sua, postremo etiam filium Persea ex Amphilochis pulsum, averterat senatum ab audiendis precibus eorum. Rhodii tamen & Athenienses cum silentio auditi sunt. Atheniensis legatus Leon, Icesæ filius, eloquentia etiam dicitur movisse: qui vulgata similitudine, mari tranquillo, quod ventis concitaretur, æquiparando multitudinem Ætolorum, usus, « quum in fide Romanæ socie-

U. c. 563.
a. C. 189.

(r) ad Argos Amphilochicum Crev.

(s) & Athenienses & Rhodii Gron. Crev.

V. e. 563.
a. C. 189.

» tatis mansissent, insita gentis tranquillitate
» quiesse eos [aiebat] : postquam flare ab
» Asia Thoas & Dicæarchus, ab Europa
» Menestus (t) & Damocritus cœpissent ;
» tum illam tempestatem coortam, quæ ad
» Antiochum eos, sicuti in scopulum (u),
» intulisset. »

Pax
Ætolis
Roma
dada.
a. C. 189.

XI. Diu jactati Ætoli, tandem ut conditiones
pacificas convenirent, effecerunt. Fuerunt autem
hæ : « Imperium majestatemque populi Ro-
» mani gens Ætolorum conservato sine dolo
» malo. Ne quem exercitum, qui adversus
» socios amicosque eorum ducetur, per fines
» suos transire finito ; neve ulla ope juvato.
» Hostes eosdem habeto, quos populus Ro-
» manus, armaque in eos fert, bellumque
» (v) pariter gerito. Perfugas, fugitivos,
» captivosque reddito Romanis sociisque ;
» præterquam si qui capti, quum domos re-
» didissent, iterum capti sunt ; aut si qui eo
» tempore ex iis capti sunt, qui tum hostes
» erant Romanis, quum intra præsidia Ro-

(t) *Menestus Gron. Crev.*

(u) *sicuti in scopulum Gron. sicut ad scopulum*
Crev.

(v) *bellum Gron. Crev.*

» manæ Ætoli et

» bunt, intra du-

» gistratibus

» non compare-

» primum inve-

» Obsides qua-

» mani dato,

» neu major-

» prætor, pr-

» neu quis,

» manos. Cap-

De pecunie su-

» scionibusque ei-

» consule conven-

» si arum dire-

» dum pro argenti-

ret. » Quæ urbe-

» Ætolorum ju-

» erum T. (3)

» consulis, post-

» eris fabulæ,

» populi Roman-

» mani recepisse

(i) *videtur Gron.*

(2) *et L. Gron.*

(3) *et L. Gron.*

» mana Ætoli essent. Aliorum qui compare-
 » bunt, intra dies centum Corcyræorum ma-
 » gistratibus sine dolo malo tradantur : qui
 » non comparebunt, quando quisque eorum
 » primum inventus fuerit, reddantur (x).
 » Obsides quadraginta arbitrato consulis Ro-
 » mani dato, ne minores duodecim annorum,
 » neu majores quadraginta. Obses ne esto
 » prætor, præfectus equitum, scriba publicus :
 » neu quis, qui ante obses fuerit apud Ro-
 » manos. Cephallenia extra pacis leges esto. »
 De pecuniæ summa, quam penderent, pen-
 sionibusque ejus, nihil ex eo, quod cum
 consule convenerat, mutatum. Pro argento
 si aurum dare mallent, darent, convenit;
 dum pro argenteis decem aureus unus vale-
 ret. « Quæ urbes, qui agri, qui homines
 » Ætolorum juris aliquando fuerunt, qui
 » eorum T. (y) Quintio, Cn. Domitio
 » consulibus, postve eos consules, aut (z)
 » armis subacti, aut voluntate, in ditionem
 » populi Romani venerunt, ne quem eorum
 » Ætoli recepisse velint. Æniadæ cum urbe

U. c. 563.

a. C. 189.

(x) reddatur Gron. Crev.

(y) T. l. L. Gron.

(z) aut del. Gron. Crev.

U. c. 563. » agrisque Acarnanum sunt. » His legibus
a. C. 189. foedus istum cum Ætolis est.

Bellum
cum
Gallogræ-
cis.

XII. EADEM non æstate solum, sed etiam
iisdem prope diebus, quibus hæc a M. Ful-
vio consule in Ætolia gesta sunt, consul al-
ter Cn. Manlius in Gallogræcia bellum gessit,
quod nunc ordiri pergam. Vere primo Ephe-
sum consul venit, acceptisque copiis a L.
Scipione, & exercitu lustrato, concionem
apud milites habuit: qua, conlaudata virtute
eorum, quod cum Antiochó uno prælio de-
bellassent, adhortatus eos ad novum cum
Gallis suscipiendum bellum, qui & auxilium
Antiochum juvissent, & adeo indomita habe-
rent ingenia, ut nequidquam Antiochus emo-
tus ultra juga Tauri montis esset, nisi fran-
gerentur opes Gallorum, de se quoque pauca,
nec falsa, nec inmodica, adjecit. Læti mili-
tes (a) cum frequenti adfensu consulem
audiverunt, partem virium Antiochi fuisse
Gallos credentes; rege superato, nullum
momentum in solis per se Gallorum copiis
fore. Eumenem haud in tempore abesse (Ro-
mæ tunc erat) credere consul, gnarum loco-
rum hominumque, & cuius interesset frangi

(a) milites del. Gron. Crev.

Gallorum opes. A
arcessit a Pergamo
dum secum be
rumque operam
mittit. Paucos
consuli ad Mag
mille pedibus
fratre iusto
commendam
regnumque libe
dno juvene, cu
drum progressu
Asperari ante
aves erant ad
gressi Manlius
erant.

XIII. FAVUM
racolum: factu
in vases dicunt
Euphorium flammæ
hibentis venere
tis super delectis
na, cupere pro
Artem, Eumeni &
Crescentio & Corne
Mille pro manibus

Gallorum opes. Attalum igitur fratrem ejus arcessit a Pergamo, hortatusque ad capeffendum secum bellum, pollicentem suam suorumque operam domum ad comparandum dimittit. Paucos post dies profecto ab Epheſo consuli ad Magnesium obcurrit Attalus cum mille peditibus, equitibus ducentis, Athenæo fratre juffo cum ceteris copiis subſequi, commendata iis custodia Pergami, quos fratri regnoque fidos credebat. Consul, conlaudato juvene, cum omnibus copiis ad Mæandrum progressus, castra posuit, quia vado superari amnis non poterat, & contrahendæ naves erant ad exercitum trajiciendum. Transgressi Mæandrum ad Hieran Comen pervernerunt.

XIII. FANUM ibi augustum Apollinis & oraculum : fortes versibus haud inconditis dare vates dicuntur. Hinc alteris castris ad Harpasum flumen ventum est : quo legati ab Alabandis venerunt, ut castellum, quod ab ipsis nuper descisset, aut auctoritate, aut armis, cogeret jura antiqua pati. Eodem & Athenæus, Eumenis & Attali frater, cum Cretenſi Leuso & Corrago Macedone venit. Mille pedites mixtarum gentium & trecen-

U. c. 563.
a. C. 189.

*V. c. 563.
a. C. 187.*

*Mæander
&
Celæna.*

*Marsyas
annis.*

tos equites secum adduxerunt. Consul, tribuno militum misso cum modica manu, castellum vi captum (b) Alabandensibus reddit. Ipse, nihil via digressus, ad Antiochiam super Mæandrum amnem posuit castra. Hujus annis fontes Celænis oriuntur. Celænae urbs caput quondam Phrygiæ fuit. Migratum inde haud procul veteribus Celænis, novæque urbi Apameæ nomen inditum ab Apamea, sorore Seleuci regis. Et Marsyas annis, haud procul a Mæandri fontibus oriens, in Mæandrum cadit. Famaque ita tenet, Celænis Marsyam cum Apolline tiliarum cantu certasse. Mæander, ex arce summa Celænarum ortus, media urbe decurrens, per Caras primum, deinde Ionas, in sinum maris editur, qui inter Prienen (c) & Miletum est. Ad Antiochiam in castra consulis Seleucus, Antiochi filius, ex fœdere isto cum Scipione, ad frumentum exercitui dandum venit. Parva disceptatio de Attali auxiliariis orta est; quod, Romano tantum militi, pactum Antiochum, ut daretur frumentum, Seleucus dicebat. Discussa ea quo-

(b) *vi receptum Gron. Crœv.*

(c) *Priennem Gron.*

que est constans
buno elicit, n
priselquam A
Gordutiachos,
Ex eo loco a
tum. In finit
in ea parte.
te. Integris
ad bellandum
equites, in
tz, haud mo
deinde, ut
virtute par
niam error
Quinque &
nulla mediam
ditionem accep
XIV. TERTI
perventum: in
no impetu cap
lum, immo
cui fecerat nome
vibus. Hanc
re legio ultra
epa, tanto al
(4) *quoniam*

LIBER XXXVIII CAP. XIV 29

que est constantia consulis, qui dimisso tribuno edixit, ne Romani milites acciperent, priusquam Attali auxilia accepissent. Inde ad Gordiutichos, quod vocant, processum est. Ex eo loco ad Tabas tertiis castris perventum. In finibus Pisidarum posita est urbs, in ea parte, quæ vergit ad Pamphylium mare. Integris viribus regionis ejus, feroces ad bellandum habebat viros. Tum quoque equites, in agmen Romanum eruptione facta, haud modice primo inpetu turbavere: deinde, ut adparuit, nec numero se, nec virtute pares esse, in urbem compulsi, veniam erroris petebant, dedere urbem parati. Quinque & viginti talenta argenti, & decem millia medimnum tritici imperata. Ita in ditionem accepti.

XIV. TERTIO inde die ad Chaum amnem perventum: inde profecti Erizam urbem primo inpetu ceperunt. Ad Thabusion castellum, imminens flumini Indo, ventum est; cui fecerat nomen Indus, ab elephanto (d) dejectus. Haud procul a Cibyra aberant: nec legatio ulla a Moagete, tyranno civitatis ejus, homine ad omnia infido atque inpor-

(d) elephante Gron. Crev.

U. c. 563.
a. C. 189.

tuno, veniebat. Ad tentandum ejus animum C. Helvium, cum quatuor millibus peditum & quingentis equitibus, consul præmittit. Huic agmini, jam fines ingredienti, legati obcurrerunt, nunciantes, paratum esse tyrannum imperata facere. Orabant, ut pacatus fines iniret, cohiberetque a populatione agri militem. Et coronam auream quindecim talentum adferebant (e). Helvius, integros a populatione agros servaturum pollicitus, ire ad consulem legatos jussit; quibus eadem referentibus, consul, « Neque Romani [in-] » quit] bonæ voluntatis ullum signum erga » nos tyranni habemus: & ipsum talem esse » inter omnes constat, ut de pœna ejus ma- » gis, quam de amicitia, nobis cogitandum » sit. » Perturbati hac voce legati nihil aliud petere, quam ut coronam acciperet; veniendique ad eum potestatem tyranno, & copiam loquendi ac purgandi se, faceret. Permissu consulis postero die in castra tyrannus venit; vestitus comitatusque vix ad privati modice locupletis habitum. Et oratio fuit submissa & infracta, extenuantis opes suas,

(e) & in coronam auream quindecim talenta adferebant Gron. Crev.

urbiumque suæ ditionis egestatem querentis. *U. e. 563.
a. C. 189.*
 Erant autem sub eo, præter Cibyræ, & Syleum, & Alimne quæ adpellatur (f). Ex his, ut se suosque spoliaret, quinque & viginti talenta se confecturum, prope ut diffidens, pollicebatur. « Enimvero [inquit condem] sul] ferri jam ludificatio ista non potest. » Parum est, non erubuisse absentem, quum » per legatos frustrareris nos :^a præsens quoque in eadem inpudentia persistis (g). » Quinque & viginti talenta tyrannidem » tuam exhaurirent ? Quingenta ergo talenta » nisi triduo numeras, populationem in agris, » obsidionem in urbe expecta. » Hac denunciatione conterritus, perstare tamen in pertinaci simulatione inopiæ. Et paulatim inliberali adjectione, nunc per cavillationem, nunc precibus & simulatis lacrymis, ad centum talenta est perductus. Adjecta decem millia medimnum frumenti. Hæc omnia intra sex dies exacta (h).

*Moagetes
Cibyræ
tyrannus
male
habitus
a
Romanis.*

(f) præter Cibyræ, Syleum, & quæ Alimne appellata. Gron. Crev.

(g) nisi præsens quoque in eadem inpudentia persistas. Gron. Crev.

(h) acta Gron. Crev.

*V. c. 563.
a. C. 189.*

XV. A CIBYRA per agros Sindensium exercitus ductus, transgressusque Caularem annem, posuit castra. Postero die est praeter Caralitin paludem agmen ductum. Ad Mandropolim manserunt. Inde progredientibus ad Lagon, proximam urbem, metu incolae fugerunt. Vacuum hominibus, & referum rerum omnium copia oppidum diripuerunt. Inde ab Lysis fluminis fonte, postero die ad Cobulatum annem progressi. Termessenses eo tempore Ifiondensium arcem, urbe capta, obpugnabant: inclusi, quum alia spes auxilii nulla esset, legatos ad consulem, orantes opem, miserunt. « Cum conjugibus » ac liberis in arce inclusos se mortem in » dies, aut ferro aut fame patiendam, ex » spectare. » Volenti consuli causa in Pamphylia divertendi oblata est. Adveniens obsidione Ifiondenses exemit. Termesso pacem dedit, quinquaginta talentis argenti acceptis: item Aspendiis ceterisque Pamphyliae populis. Ex Pamphylia rediens ad fluvium Taurum (i) primo die, postero ad Xylinen (quam vocant) Comen posuit castra. Profectus inde continentibus itineribus ad Cor-

masa

(i) ad flumen Taurum Gron. Crév.

masa (i) urbe
 urbs est. Eam
 plenam omni
 gradienti praer
 dedentes civi
 Sagalassenum,
 nere frugum
 longe optimi
 res animos
 multitudine
 munita urbis
 ad finem praer
 misit. Tum de
 ferri aequae res
 pacti quinque
 libus medimnum
 cem impetraveru
 ne fontes, ad
 na vocant, po
 Apamea postero
 in illa impedim
 libet, ducibus
 plectus eo die
 ptero die Dione
 Syria venit,
 (i) Sagalassenum
 Ten. X.

masa' (k) urbem pervenit. Darfa proxima
 urbs erat. Eam, metu incolarum desertam,
 plenam omnium rerum copia invenit. Pro-
 gredienti præter paludes legati ab Lyfinoë,
 dedentes civitatem, venerunt. Inde in agrum
 Sagalaffenum, uberem fertilemque omni ge-
 nere frugum, ventum est. Colunt Pisidæ,
 longe optimi bello regionis ejus. Quum ea
 res animos facit, tum agri foecunditas, &
 multitudo hominum, & situs inter paucas
 munitæ urbis. Consul, quia nulla legatio
 ad finem præsto fuerat, prædatum in agros
 misit. Tum demum fracta pertinacia est, ut
 ferri agique res suas viderunt. Legatis missis,
 pacti quinquaginta talentis, & viginti mil-
 libus medimnum tritici, viginti hordei, pa-
 cem inpetrauerunt. Progressus inde ad Obri-
 mæ fontes, ad vicum, quem Aporidos co-
 men vocant, posuit castra. Eo Seleucus ab
 Apamea postero die venit. Ægros inde &
 inutilia inpedimenta quum Apameam dimi-
 sisset, ducibus itinerum ab Seleuco acceptis,
 profectus eo die in Metropolitanum campum,
 postero die Dinias Phrygiæ processit. Inde
 Synnada venit, metu omnibus circa oppidis

U. c. 563a
 a. C. 189a

(k) *Cornasam* Gron. Crev.

Tom. X,

6

U. c. 563.
a. C. 189.

desertis quorum jam præda grave agmen trahens, vix quinque millium die toto itinere perfecto, ad Beudos, quod vetus adpellant, pervenit. Ad Anabura inde, & altero die ad Alandri fontes, tertio ad Abbassum posuit castra. Ibi plures dies stativa habuit, quia perventum erat ad Tolistoboiorum fines.

*Gallogræ-
corum
origo.*

XVI. GALLI (l), magna hominum vis, seu inopia agri, seu præde spe, nullam gentem, per quam ituri essent, parem armis rati, Brenno duce in Dardanos pervenerunt. Ibi seditio orta, & ad viginti millia hominum, cum Leonorio ac Lutario regulis, secessione facta a Brenno, in Thraciam iter averterunt. Ubi cum resistentibus pugnando, pacem petentibus stipendium inponendo, Byzantium quum pervenissent, aliquamdiu oram Propontidis vestigalem habendo, regionis ejus urbes obtinuerunt. Cupido inde eos in Asiam transeundi, audientes ex propinquo, quanta ubertas terræ ejus esset, cepit: &, Lyfimachia fraude capta, Chersonesoque omni armis possessa, ad Hellepontum descenderunt. Ibi vero exiguo divisam (m)

(l) *Hi Galli Gron, Crev.*

(m) *divisa Gron.*

fretis cernentibus Asiam multo magis animi ad transeundum accensi; nunciosque ad Antipatrum, præfectum ejus oræ, de transitu mittebant. Quæ res quum lentius spe ipsorum traheretur, alia rursus nova inter regulos orta seditio est. Leonorius retro, unde venerat, cum majore parte hominum reperit Byzantium: Lutarius Macedonibus, per speciem legationis ab Antipatro ad speculandum missis, duas tectas naves & tres lembos adimit. His, alios atque alios dies noctesque transeundo, intra paucos dies omnes copias trajecit. Haud ita multo post Leonorius, adjuvante Nicomede Bithyniæ rege, a Bizantio transmisit. Coeunt deinde in unum rursus Galli, & auxilia Nicomedi dant, adversus Zybœtam (n), partem tenentem Bithyniæ, gerenti bellum. Atque eorum maxime opera devictus Zybœta est, Bithyniaque omnis in ditionem Nicomedis concessit. Profecti ex Bithynia in Asiam processerunt. Non plus ex viginti millibus hominum, quam decem armata erant. Tamen tantum terroris omnibus, quæ cis Taurum incolunt, gentibus injecerunt, ut, quas adissent, quas-

U. c. 563.
a. C. 189.

*Transiens
in
Asiam.*

(n) Zybœtam Gron. Crev.

*U. e. 363.
a. C. 189.*

*Sedem
capiunt
circa
Halyn.*

*Vincuntur
ab
Antalo.*

que non adissent, pariter ultimæ propinquis imperio parerent. Postremo, quum tres essent gentes, Tolistoboi, Trocmi, Tectofagi, in tres partes, qua cuique populorum suorum vestigalis Asia esset, dividerunt. Trocmis Hellesponti ora data; Tolistoboi Æolida atque Ioniam, Tectofagi mediterranea Asia sortiti sunt. Et stipendium tota cis Taurum Asia exigebant. Sedem autem ipsi sibi circa Halyn flumen ceperunt. Tantusque terror eorum nominis erat, multitudine etiam magna sobole aucta, ut Syriæ quoque ad postremum reges stipendium dare non abnuerent. Primus Asiam incolentium abnuuit Attalus, pater regis Eumenis: audacique incepto, præter omnium opinionem, adfuit fortuna, & signis conlatis superior fuit. Non tamen ita infrengit animos eorum, ut absisterent imperio. Eædem opes usque ad bellum Antiochi cum Romanis manserunt. Tum quoque, pulso Antiocho, magnam spem habuerunt, quia procul mari incolerent, Romanum exercitum ad se non perventurum.

XVII. CUM hoc hoste, tam terribili omnibus regionis ejus, quia bellum gerendum erat, pro concione milites maxime in hunc

modum adlocutus est consul : « Non me
 » præterit, milites, omnium, quæ Afiam
 » colunt, gentium Gallos fama belli præstare.
 » Inter mitissimum genus hominum ferox na-
 » tio, pervagata bello prope orbem terra-
 » rum, sedem cepit. Procera corpora, pro-
 » missæ & rutilatæ comæ, vasta scuta, præ-
 » longi gladii : ad hoc cantus ineuntium (o)
 » prælium, & ululatus, & tripudia, & qua-
 » tientium scuta in patrium quemdam mo-
 » dum (p) horrendus armorum crepitus :
 » omnia de industria composita ad terrorem.
 » Sed hæc, quibus insolita atque insueta sunt,
 » Græci, & Phryges, & Cares timeant : Ro-
 » manis, Gallici tumultus adfuetis, etiam
 » vanitates notæ sunt. Semel primo con-
 » gressu ad Alliam olim fuderunt majores
 » nostros : ex eo tempore per ducentos jam
 » annos pecorum in modum consternatos
 » cædunt fugantque ; & plures prope de Gallis
 » triumphis, quam de toto orbe terrarum,
 » acti sunt. Jam usu hoc cognitum est, si
 » primum inpetum, quem fervido ingenio
 » & cæca ira effundunt, sustinueris, fluunt

*U. c. 563.
 a. c. 189.*

*Manlius
 Cos.
 exercitum
 hortatur.*

(o) *inchoantium Gron. Crev.*

(p) *morem Gron. Crev.*

U. c. 563.
a. C. 189.

» sudore & lassitudine membra, labant arma:
 » mollia corpora, molles, ubi ira confedit,
 » animos sol, pulvis, fitis, ut ferrum non
 » admoveas, prosternunt. Non legionibus
 » legiones eorum solum experti fumus, sed
 » vir unus cum viro congregiando, T. Man-
 » lius, M. Valerius, quantum Gallicam ra-
 » biem vinceret Romana virtus, docuerunt.
 » Jam M. Manlius unus agmine scandentes
 » in Capitolium Gallos detrusit. Et illis ma-
 » joribus nostris cum haud dubiis Gallis in
 » terra sua genitis res erat. Hi jam degeneres
 » sunt; mixti, & Gallogræci vere, quod
 » adpellantur: sicut in frugibus, pecudibus-
 » que, non tantum femina ad servandam in-
 » dolem valent, quantum terræ proprietas
 » coelique, sub quo aluntur, mutat. Mace-
 » dones, qui Alexandriam in Ægypto, qui
 » Seleuciam ac Babyloniam, quique alias
 » sparsas per orbem terrarum colonias habent,
 » in Syros, Parthos, Ægyptios degenera-
 » runt. Massilia, inter Gallos sita traxit
 » aliquantum ab adcolis animorum. Tarentinis
 » quid ex Spartana, dura illa & horrida,
 » disciplina mansit? Generosius in sua quid-
 » quid sede gignitur; insitum alienæ terræ,

» in id, quo alitur, natura vertente se, de U. c. 563.
a. C. 189.
 » generat. Phrygas igitur Gallicis oneratos
 » armis, sicut in acie Antiochi cecidistis,
 » victos victores cædetis. Magis id vereor,
 » ne parum inde gloriæ, quam ne nimium
 » belli sit. Attalus eos rex sæpe fudit fuga-
 » vitque. Nolite existimare, belluas tantum
 » recens captas feritatem illam silvestrem
 » primo fervare, deinde, quum diu manibus
 » humanis alantur, mitescere; in hominum
 » feritate mulcenda non eandem naturam
 » esse. Eosdemne hos creditis esse, qui patres
 » eorum avique fuerunt? Extorres inopia
 » agrorum profecti domo per asperrimam
 » Illyrici oram; Pæoniam inde & Thraciam,
 » pugnando cum ferocissimis gentibus, emensi,
 » has terras ceperunt. Duratos eos tot malis
 » exasperatosque accepit terra, quæ copia
 » rerum omnium saginaret. Uberrimo agro,
 » mitissimo cœlo, clementibus adcolarum
 » ingeniis, omnis illa, cum qua venerant,
 » mansuesacta est feritas. Vobis, mehercule,
 » Martis viris, cavenda ac fugienda quam-
 » primum amœnitas est Asiæ. Tantum hæc
 » peregrinæ voluptates ad extinguendum vi-
 » gorem animorum possunt; tantum contagio

U. e. 563. » disciplinæ morisque adcolarum valet. Hoc
a. C. 189. » tamen feliciter evenit, quod, sicut vim
 » adversus vos nequaquam, ita famam apud
 » Græcos parem illi antiquæ obtinent, cum
 » qua venerunt; bellique gloriam victores
 » eandem inter socios habebitis, quam si
 » servantes antiquum specimen animorum
 » Gallos vicissetis. »

Ingradiuntur in Galatiam Romani.

XVIII. CONCIONE dimissa, missisque ad Eposognatum legatis, qui unus ex regulis & in Eumenis amicitia manserat, & negaverat Antiocho adversus Romanos auxilia, castra movit. Primo die ad Alandrum flumen, postero ad vicum, quem vocant Tyfcon, ventum. Eo legati Oroandensium quum venissent, amicitiam petentes, ducenta talenta iis sunt imperata; precantibusque, ut domum renunciarent, potestas facta. Ducere inde exercitum consul ad Plitendum: deinde ad Alyattos castra posita. Eo missi ad Eposognatum redierunt, & legati cum illis reguli orantes, ne Tectosagis bellum inferret (q). « Ipsum in eam gentem iturum Eposognatum, » persuasurumque, ut imperata faciant. » Data venia regulo, duci inde exercitus per Axylon

(q) *inferrent Græci.*

(quam vocant)
 men habet. Non
 ne finis quidem
 tum fere ignis.
 tur. Ad Cubili
 castra habentib
 magno tumultu
 runt tantum ita
 veti; sed quom
 tumultus quom
 las repente comm
 us fugit fugav
 gines occidit. In
 holes peruenit
 & cum uno cruce
 ((animatio
 tum fuerit perve
 niquam tradit
 pis, ex Adm
 tes, milite et
 lio. Inde sup
 luptas fere,
 tibi; non tam
 mita, que per
 (i) cum
 (s) Tectosagis

(quam vocant) terram cœptus. Ab re nomen habet. Non ligni modo quidquam, sed ne spinas quidem, aut ullum aliud alimentum fert ignis. Fimo bubulo pro lignis utuntur. Ad Cuballum, Gallogræciæ castellum, castra habentibus Romanis adparuere cum magno tumultu hostium equites. Nec turbantur tantum stationes romanas, repente investiti; sed quosdam etiam occiderunt. Qui tumultus quum in castra perlatum esset, effusus repente omnibus portis equitatus Romanus fugit fugavitque Gallos, & aliquot fugientes occidit. Inde consul, ut qui jam ad hostes perventum cerneret, explorato deinde & cum cura coactum agmine procedebat. Et (r) continentibus itineribus quum ad Sangarium flumen pervenisset, pontem, quia vadum nusquam transitus erat, facere instituit. Sangarius, ex Adoreo monte per Phrygiam fluens, miscetur ad Bithyniam Tymbreti (s) fluvio. Inde major jam geminaris aquis per Bithyniam fertur, & in Propontidem sese effundit; non tamen tam magnitudine memorabilis, quam quod piscium adcolis ingen-

*U. c. 563.
a. C. 189.*

(r) *Et delent Gron. & Crev.*

(s) *Thymbri Gron. Crev.*

U. c. 563.
a. C. 189.

tem vim præbet. Transgressis ponte perfecto flumen, præter ripam euntibus Galli Matris Magnæ a Pessinunte obcurrere cum insignibus suis, vaticinantes fanatico carmine, Deam Romanis viam belli & victoriam dare, imperiumque ejus regionis. Accipere se omen quum dixisset consul, castra eo ipso loco posuit. Postero die ad Gordium pervenit. Id haud magnum quidem oppidum est, sed plus, quam mediterraneum, celebre & frequens emporium. Tria maria pari ferme distantia intervallo habet, Hellespontum (t), ad Sinopen, & alterius oræ litora, qua Cilices maritimi colunt. Multarum magnarumque præterea gentium fines contingit, quarum commercium in eum maxime locum mutui usus contraxere. Id tum desertum fuga incolarum oppidum, refertum idem copia rerum omnium, invenerunt. Ibi stativa habentibus legati ab Epofognato venerunt, nunciantes « Pro-
» festum eum ad regulos Gallorum nihil
» æqui inpetrasse. Ex campestribus vicis agris-
» que frequentes demigrare, & cum conju-
» gibus ac liberis, quæ ferre atque agere

(t) ad Hellespontum Crev.

LIBER XXXV

» possit (t), pr
» Olympum mon
» aborunquæ fu
XIX. CENTIO
legati adruerunt
» tem Olympum
» Testolagus
» dicatur, peti
» liberis apud Te
» rum agmine To
» ferre. » Erant
regni Oringone, &
loris. Is hæc
suere, quæ
regis mense
ad aliam quamvis
tello se fugiverunt
» non neque
» vixit loca
» vel parva
» hic quidem
» vix sedentes
» hanc ipsa
» Ulysses
» (t) hanc
» (t) hanc

» possint (u), præ se agentes portantesque
 » Olympum montem petere, ut inde armis
 » locorumque situ sese tueantur.»

*U. c. 563.
 a. C. 189.*

XIX. CERTIORA postea Oroandensium (v)
 legati adtulerunt: « Tolistoboiorum civita-
 » tem Olympum montem cepisse; diversos
 » Tectosagos alium montem, qui Magaba
 » dicatur, petisse. Trocmos, conjugibus ac
 » liberis apud Tectosagos depositis, armato-
 » rum agmine Tolistoboiis statuisse auxilium
 » ferre.» Erant autem tunc trium populorum
 reguli Ortiagon, & Combolomarus, & Gau-
 lotus. Iis hæc maxime belli ratio sumendi
 fuerat, quod, quum montes editissimos ejus
 regionis tenerent, convectis omnibus, quæ
 ad usum quamvis longi temporis subficerent,
 tædio se fatigaturos hostem (x) censabant.
 « Nam neque aufuros per tam ardua atque
 » iniqua loca subire eos: & si conarentur,
 » vel parva manu prohiberi ac deturbari posse.
 » Nec quietos, in radicibus gelidorum mon-
 » tium sedentes, frigus aut inopiam laturos.»
 Et quum ipsa altitudo locorum eos tutaretur,

*Galli
 in montes
 confu-
 giunt.*

(u) possent Gron. Crev.

(v) Oroandensem Gron.

(x) hostes Gron. Crev.

U. c. 563. fossam quoque & alia munimenta verticibus
a. C. 189. iis, quos infederant, circumjecere. Minima
 adparatus missilium telorum cura fuit, quod
 saxa adfatim præbituram asperitatem ipsam
 locorum credebant.

*Consul
 ad
 Olympum
 montem
 ducit,
 quem cepe-
 rant
 Tolisæ
 hoii.*

XX. CONSUL, quia non cominus pugnam,
 sed procul locis obpugnandis, futuram præ-
 ceperat animo, ingentem vim pilorum, ve-
 litarium hastarum, sagittarum, glandisque,
 & modicorum, qui funda mitti possent, la-
 pidum paraverat. Instructusque missilium ad-
 paratu ad Olympum montem ducit, & a
 quinque ferme millibus locat castra. Postero
 die cum quadringentis equitibus & Attalo
 progressum eum, ad naturam montis situm-
 que Gallicorum castrorum visendum, equi-
 tes hostium, duplex numerus, effusi castris
 in fugam averterunt. Occisi quoque pauci
 fugientium, vulnerati plures. Tertio die cum
 omnibus ad loca exploranda profectus, quia
 nemo hostium extra munimenta processit,
 tuto circumvectus montem, animadvertit,
 meridiana regione terrenos & placide adcli-
 vos ad quemdam finem colles esse, & septen-
 trionem arduas & rectas prope rupes; atque
 omnibus ferme aliis inviis, itinera tria esse;

unum medio monte, qua terrena erant: duo
 difficilia ab hiberno solis ortu, & ab æstivo
 occafu. Hæc contemplatus, eo die sub ipsis
 radicibus posuit castra. Postero die, sacrificio
 facto, quum primis hostiis litasset, trifariam
 exercitum divisum ducere ad hostem
 pergit. Ipse cum maxima parte copiarum,
 qua æquissimum aditum præbebat mons,
 ascendit. L. Manlium fratrem ab hiberno ortu,
 quoad loca patiantur, & tuto possit, subire
 jubet. Si qua periculosa & prærupta obcur-
 rant, non pugnare cum iniquitate locorum,
 neque inexistimabilibus vim adferre; sed ob-
 liquo monte ad se declinare, & suo agmini
 conjungi. C. Helvium cum tertia parte cir-
 cumire sensim per infima montis, deinde ab
 æstivo occafu erigere agmen. Et Attali au-
 xilia trifariam æquo numero divisit: secum
 esse ipsum juvenem jussit. Equitatum cum
 elephantis in proxima tumulis planitie reli-
 quit. Edictum præfektis, ut intenti, quid
 ubique geratur, animadvertant; opemque
 ferre, quo postulent res, properent.

XXI. GALLI, duobus lateribus fatis fiden-
 tes invia esse, ab ea parte, quæ in meridiem
 vergeret, ut armis clauderent viam, quatuor

U. c. 563.
a. C. 189.

*U. c. 563.
a. C. 189.*

ferme millia armatorum ad tumulum, inni-
nentem viæ minus mille passuum a castris,
occupandum mittunt; eo se rati velut castel-
lo iter inpedituros. Quod ubi Romani vide-
runt, expediunt sese ad pugnam. Ante signa
modico intervallo velites eunt, & ab Attalo
Cretenses sagittarii, & funditores, & Tralli,
& (y) Thraces: signa peditum, ut per ar-
duum, leni gradu ducuntur, ita præ se ha-
bentium scuta, ut missilia tantum vitarent,
pede conlato non viderentur pugnaturi. Mis-
silibus ex intervallo loci prælium commif-
sum est, primo par, Gallos loco adjuvante,
Romanos varietate & copia telorum. Proce-
dente certamine, nihil jam æqui erat. Scuta
longa, ceterum ad amplitudinem corporum
parum lata, & ea ipsa plana, male tegebant
Gallos. Nec jam tela alia (z) habebant,
præter gladios: quorum, quum manum hostis
non confereret, nullus usus erat. Saxis, nec
modicis, ut quæ non præparassent, sed quod
cuique temere trepidanti ad manum venisset,
ut infueta, nec arte nec viribus adjuvantes
ictum, utebantur. Sagittis, glande, jaculis

*Prælium
committi-
tur.*

(y) & del. Gron. Crev.

(z) alia del. Gron. Crev.

incauti ab omni parte configebantur : nec,
 quid agerent, ira & pavore obcæcatis
 animis, cernebant : & erant deprehenſi ge-
 nere pugnæ, in quod minime apti ſunt. Nam
 quemadmodum cominus, ubi in vicem pati
 & inferre vulnera licet, accendit ira animos
 eorum ; ita, ubi ex occulto & procul levi-
 bus telis vulnerantur, nec, quo ruant cæco
 inpetu, habent, velut feræ tranſfixæ in ſuos
 temere incurrunt. Detegebat vulnera eorum,
 quod nudi pugnant, & ſunt fuſa & candida
 corpora, ut quæ numquam, niſi in pugna,
 nudentur : ita & plus ſanguinis e multa carne
 fundebatur, & foedioreſ patebant plagæ, &
 candor corporum magis ſanguine atro macu-
 labatur. Sed non tam patentibus plagis mo-
 ventur. Interdum infecta cute, ubi latior,
 quam altior, plaga eſt, etiam glorioſius ſe
 pugnare putant. Iidem, quum aculeus ſagittæ
 aut glandis, abditæ introrſus, tenui vulnere
 in ſpeciem urit, & ſcrutantes, quæ vellant,
 telum non ſequitur ; tum, in rabiem & pu-
 dorem tam parvæ perimentis peſtiſ verſi,
 proſternunt corpora humi, ſic ut paſſim pro-
 cumberent. Alii, ruentes in hoſtem, undi-
 que configebantur : &, quum cominus

*U. c. 563.
 a. C. 189.*

*Missilibus
 Galii
 turbantur.*

*U. c. 563.
a. C. 189.*

venerant, gladiis a velitibus trucidabantur.
Hic miles tripedalem parmam habet, & in
dextra hastas, quibus eminus utitur: gladio
Hispaniensi est cinctus: quod si pede con-
lato pugnandum est, translatis in lævam
hastis, stringit gladium. Pauci supererant
jam Gallorum: qui, postquam ab lævi ar-
matura superatos se viderunt, & instare le-
gionum signa, effusa fuga castra repetunt,
pavoris & tumultus jam plena: ut ubi femi-
næ, puerique, & alia inbellis turba per-
mixta esset. Romanos victores deserti fuga
hostium acceperunt tumuli.

*Effusa
fuga castra
repetunt.*

XXII. SUB idem tempus L. Manlius & C.
Helvius, quum, quoad viam colles obliqui
dederunt, ascendissent (a), postquam ad
invia ventum est, flexere iter in partem
montis, quæ una habebat iter; & sequi con-
sulibus agmen, modico uterque intervallo,
velut ex composito, cœperunt: quod primo
optimum factu fuisset, in id necessitate ipsa
compulsi. Subsidia enim in talibus iniquita-
tibus locorum maximo sæpe usui fuerunt:
ut, primis forte deturbatis, secundi & te-
gant pulsos, & integri pugnam excipiant.

Consul,

(a) *ascendissent Gron. Crev,*

Consul, postq
matura capto
nerunt, res
militem jube
pora Galloru
» armatura
» legionibus
» animis for
» Castra illi
» sus ab le
Præcedere n
quæ, quum
tumulos telis
legne id ip
castris adq
se manent
constant.
telorum, qu
ent, eo min
ni, intra vall
pelluntur, sta
alios portan
compulsi in
telorum comp
tos, tant, per
rorum paratib
Tom. II.

Consul, postquam ad tumulos, ab levi armatura captos, prima signa legionum per-
 nerunt, respirare & conquirere paulisper
 militem jubet; simul strata per tumulos cor-
 pora Gallorum ostentat: Et, « quum levis
 » armatura tale proelium ediderit, quid ab
 » legionibus, quid ab justis armis, quid ab
 » animis fortissimorum militum expectari?
 » Castra illis capienda esse, in quæ compul-
 » sus ab levi armatura hostis trepidet. »
 Præcedere tamen jubet levem armaturam:
 quæ, quum staret agmen, conligendis per
 tumulos telis, ut missilia subficerent, haud
 segne id ipsum tempus consumserat. Jam
 castris adpropinquabant: & Galli, ne parum
 se munimenta sua tegerent, armati pro vallo
 confiterant. Obruti deinde omni genere
 telorum, quum, quo plures ac densiores
 erant, eo minus vani quidquam intercideret
 reli, intra vallum momento temporis com-
 pelluntur, stationibus tantum firmis ad ipsos
 aditus portarum relictis. In multitudinem,
 compulsam in castra, vis ingens missilium
 telorum conjiciebatur: & , vulnerari mul-
 tos, clamor, permixtus mulierum atque pue-
 rorum ploratibus, significabat. In eos, qui

V. c. 563.
a. C. 189.

portas stationibus suis clauferant, legionum antesignani pila conjecerunt. Hi vero non vulnerabantur, sed, transverberatis scutis, plerique inter se conferti hærebant : nec diutius inperum Romanorum sustinuerunt.

*Gallorum
castra
capiuntur.*

XXIII. PATENTIBUS jam portis, priusquam inrumperent victores, fuga e castris Gallorum in omnes partes facta est. Ruunt cæci per vias, per inuia : nulla præcipitia saxa, nullæ rupes obstant : nihil præter hostem metuunt. Itaque plerique præcipites per vastam altitudinem prolapsi aut debilitati examinantur. Consul, castris captis, direptione prædaque abstinet militem : sequi pro se quemque, & instare, & percussis pavorem addere jubet. Supervenit & alterum cum L. Manlio agmen ; nec eos castra intrare finit. Protinus ad persequendos hostes mittit : & ipse paullo post, tradita captivorum custodia tribunis militum, sequitur ; debellarum ratus, si in illo pavore quam plurimi cæsi forent, aut capti. Egresso consule, C. Helvius cum tertio agmine advenit. Nec continere suos a direptione castrorum valuit. Prædaque eorum, iniquissima sorte, qui pugnae non interfuerant, facta est. Equites diu, ignari &

pugnae & victo
inde & ipsi

(b) sparios
confecti cec
terfectorum

late inter on
que & caedes

inviis in prof
lapsa est, par

Claudius, qui
monte scribit, ad

caia, auctor est

gis innotuit a m
non plus deum

hæc dicit milite
quis omni gener

tererant, tem p
bellum euntur

bellum in uno
non prædam conf

vidit, quod
etiam cum con

perit dicit
con non hæc
(b) p...
Giv.

VII
LIBER XXXVIII CAP. XXIII 31

pugnæ & victoriæ suorum, steterunt. Deinde & ipsi, quantum equis subire poterant, (b) sparsos fuga Gallos circa radices montis confectati cecidere, aut cepere. Numerus interfectorum haud facile iniri potuit, quia late inter omnes amfractus montium fugaque & cædes fuit: & magna pars rupibus inviis in profundæ altitudinis convalles delapsa est, pars in filvis vepribusque occisa. Claudius, qui bis pugnatum in Olympo monte scribit, ad quadraginta millia hominum cæsa, auctor est: Valerius Antias, qui magis inmodicus in numero augendo esse solet, non plus decem millia. Numerus captivorum haud dubie millia quadraginta explevit, quia omnis generis ætatisque turbam secum traxerant, demigrantium magis, quam in bellum euntium, modo. Consul, armis hostium in uno concrematis cumulo, ceteram prædam conferre omnes iussit: & aut vendidit, quod ejus in publicum redigendum erat: aut cum cura, ut quam æquissima esset, per milites divisit. Laudati quoque pro concione omnes sunt, donatique pro merito

(b) quantum equi in colles subire poterant Gron.
Crev.

U. c. 563
a. C. 189.

*D. e. 563.
a. C. 189.*

*In
Tectosagos
proficiscitur
Cof.*

*Galla
captiva
fascinus.*

quisque : ante omnes Attalus, summo ceterorum adfensu. Nam singularis ejus juvenis quum virtus & industria in omnibus laboribus periculisque, tum modestia etiam fuerat.

XXIV. SUPERERAT bellum integrum cum Tectosagis. Ad eos profectus consul, tertiis castris Ancyram, nobilem in illis locis urbem, pervenit, unde hostes paullo plus decem millia aberant. Ubi quum stativa essent, facinus memorabile a captiva factum est. Ortiagontis reguli uxor forma eximia custodiebatur inter plures captivos (c), cui custodiae centurio praerant, & libidinis & avaritiae militaris. Is primo ejus animum tentavit : quem quum abhorrentem a voluntario videret stupro, corpori, quod servum fortuna erat, vim fecit. Deinde, ad leniendam indignitatem injuriae, spem reditus ad suos mulieri facit ; & ne eam quidem, ut amans, gratuitam. Certo auri pondere pactus, ne quem conscium suorum haberet, ipsi permittit, ut, quem vellet, unum ex captivis nuncium ad suos mitteret. Locum prope flumen constituit ; quo duo, ne plus, necessarii captivae cum auro venirent nocte insequenti

(c) inter plures captivas Crev.

ad eam accipiendam. Forte ipsius mulieris fervus inter captivos ejusdem custodiæ erat.

V. c. 563.
a. C. 189.

Hunc nuncium primis tenebris extra stationes centurio educit. Nocte insequenti & duo necessarii mulieris ad constitutum locum, & centurio cum captiva venit. Ubi quum aurum ostenderent, quod summam talenti Attici (tanti enim pepigerat) expleret; mulier lingua sua, « fringerent ferrum, & » centurionem pensantem aurum occiderent, » imperavit. Jugulati præcifum caput ipsa involutum veste ferens, ad virum Ortiagontem, qui ab Olympo domum refugerat, pervenit. Quem priusquam complecteretur, caput centurionis ante pedes ejus abjecit: mirantique, cujusnam id caput hominis, aut quod id facinus haudquaquam muliebre esset, & injuriam corporis, & ultionem violatæ per vim pudicitiaë confessa viro, est: aliaque (ut traditur) sanctitate & gravitate vitæ hujus matronalis facinoris decus ad ultimum conservavit.

XXV. AD Ancyram in stativa Tectosagum oratores ad consulem venerunt, petentes, ne ante ab Ancyra castra moveret, quam conlocutus cum suis regibus esset: nullas

Tectosagum legitis

*U. e. 563.
a. C. 189.*

conditiones pacis iis non bello fore potiores. Tempus in posterum diem constituitur, locusque qui maxime medius inter castra Gallorum & Ancyram est visus. Quo quum consul ad tempus cum praesidio quingentorum equitum venisset, nec ullo Gallorum ibi viso, regressus in castra esset; oratores iidem redeunt, excusantes, religione objecta venire reges non posse. Principes gentis, per quos aequae res transigi posset, venturos. Consul se quoque Attalum missurum dixit. Ad hoc conloquium utrimque ventum est. Trecentos equites Attalus praesidii causa quum adduxisset, iactae sunt pacis conditiones. Finis rei quia absentibus ducibus imponi non poterat, convenit, uti consul regesque eo loco postero die congregerentur. Frustratio Gallorum eo spectabat, primum ut tererent tempus, donec res suas, quibus periclitari volebant (d), cum conjugibus ac liberis trans Halyn flumen trajicerent: deinde quod ipsi consuli, parum cauto adversus conloquii fraudem, insidiabantur. Mille ad eam rem ex omni numero audaciae expertae delegerunt equites. Et successisset fraudi, ni

*Galli
insidiantur
consuli.*

(d) cum quibus periclitari volebant Gron. Grev.

pro jure gentium, cujus violandi consilium *U. a. 563,*
 initum erat, stetit fortuna. Pabulatores *a. C. 189.*
 lignatoresque Romani in eam partem, in qua
 conloquium futurum erat, ducti sunt; tutius
 id futurum tribunis ratis, quia consulis præ-
 sidium & ipsum pro statione habituri erant,
 hosti obpositum: suam tamen alteram stationem
 propius castra sexcentorum equitum
 posuerunt. Consul, adfirmante Attalo, venturos
 reges, & transigi rem posse, profectus e castris,
 quum eodem, quo antea, præsidio equitum quinque
 millia fere processisset, nec multum a constituto
 loco abesset, repente concitatis equis cum inpetu
 hostili videt Gallos venientes. Constituit agmen,
 & expedire tela animosque equitibus jussis,
 primo constanter initium pugnae accepit, nec
 cessit. Dein, quum prægravaret multitudo,
 cedere sensim, nihil confusus turmarum ordinibus,
 coepit. Postremo, quum jam plus in mora
 periculi, quam in ordinibus conservandis præsidii
 esset, omnes passim in fugam effusi sunt. Tum
 vero instare dissipatis Galli, & cedere: magna
 que pars obpressa foret, ni statio pabulorum,
 sexcenti equites, obcurrissent. Ii, procul clamore
 pavido suo:

U. c. 563.
a. C. 189.

rum exauditō, quum tela equosque expeditissent, integri profligatam pugnam acceperunt. Itaque versa extemplo fortuna est, versus in viatores a victis terror. Et primo inpetu fusi Galli sunt, & ex agris concurrebant pabulatores, & undique obuius hostis Gallis erat: ut ne fugam quidem facilem aut tutam haberent, quia recentibus equis Romani fessos sequebantur. Pauci ergo effugerunt. Captus est nemo: maior multo pars per fidem violati conloquii poenas morte luerunt. Romani, ardentibus ira animis, postero die omnibus copiis ad hostem perueniunt.

Prælium.

XXVI. BIDUUM natura montis per se ipsum exploranda, ne quid ignoti esset, absumpsit consul. Tertio die, quum auspicio operam dedisset, deinde inmolasset, in quatuor partes diuisas copias educit: duas ut medio monte duceret, duas ab lateribus ut aduersus cornua Gallorum erigeret. Hostium quod roboris erat, Tectofagi & Trocni mediam tenebant aciem, millia hominum quinquaginta. Equitatum (quia equorum nullus inter inæquales rupes usus erat) ad pedes deductum, decem millia hominum, ab dextro

LIBER XXXVIII CAP. XXVII 57

locaverunt cornu. Ariarathis Cappadoceſ & Morzi auxiliares in lævo quatuor ferme milium numerum explebant. Conſul, ſicut in Olympto monte, prima in acie locata levi armatura, telorum omnis generis ut æque magna vis ad manum eſſet, curavit. Ubi adpropinquarunt, omnia eadem utrimque, quæ fuerant in priore prælio, erant præter animos, & victoribus ab re ſecunda auctos, & hoſtibus fractos: quia, eſſi non ipſi victi erant, ſuæ gentis hominum cladem pro ſua ducebant. Itaque a paribus initiis cœpta res eundem exitum habuit. Velut nubes levium telorum conjeſta obruit aciem Gallorum. Nec aut procurrere quiſquam ab ordinibus ſuis, ne nudarent undique corpus ad iſtus, audebant: & ſtantes, quo denſiores erant, hoc plura, velut deſtinatum petentibus, vulnera accipiebant. Conſul, jam per ſe turbatis ſi legionum ſigna oſtendiſſet, verſuros extemplo in fugam omnes ratus, receptis inter ordines velitibus & alia turba auxiliorum, aciem promovit.

XXVII. GALLI, & memoria Toliftoboiorum cladis territi, & inhærentia corporibus gerentes tela, feſſique & ſtando & vulneri-

U. c. 563.
a. C. 1890.

U. e. 563.
a. C. 189.

Vincunt
Romani.

bus, ne primum quidem inpetum & clamorem Romanorum tulerunt. Fuga ad castra inclinavit. Sed pauci intra munimenta sese (e) receperunt: pars major, dextra lævaque prælati, qua quemque inpetus tulit, fugerunt. Victores, usque ad castra secuti, ceciderunt terga: deinde in castris cupiditate prædæ hæserunt, nec sequebatur quisquam. In cornibus Galli diutius steterunt, quia serius ad eos perventum est. Ceterum ne primum quidem conjectum telorum tulerunt. Consul, qui ingressos in castra ab direptione abstrahere non poterat, eos, qui in cornibus fuerant, protinus ad sequendos hostes misit. Per aliquantum spatium secuti, non plus tamen octo millia hominum in fuga (nam pugna nulla fuit) ceciderunt: reliqui flumen Halyn trajecerunt. Romanorum magna pars ea nocte in hostium castris mansit; ceteros in sua castra consul reduxit. Postero die captivos prædamque recensuit; quæ tanta fuit, quantam avidissima rapiendi gens, quum cis montem Taurum omnia armis per multos tenuisset annos, coacervare potuit. Galli, ex dissipata passim fuga in unum locum con-

(e) sè Gron. Crev.

LIBER X
gregari, m
dati comb
consulem
venire iust
tummi erat
montis ex
citum in h
XXVIII.
ceteris prov
fores Rom
Clausius M
Principes in
Africanus. Q
mo curati
fendo m
civem super
viam filice
Maris locave
tz, fenatum
Ione confer
herunt. The
iisque un
nile bello
secundum M
quæ m
fatis sua m

gregati, magna pars faucii aut inermes, nudati omnibus rebus, oratores de pace ad consulem miserunt. Eos Manlius Ephesum venire iussit. Ipse, (jam enim medium autumnus erat) locis gelidis propinquitate Tauri montis excedere properans, victorem exercitum in hiberna maritimæ oræ reduxit.

XXVIII. DUM hæc in Asia geruntur, in ceteris provinciis tranquillæ res fuerunt. Censores Romæ T. Quinctius Flaminius & M. Claudius Marcellus senatum perlegerunt. Princeps in senatu lectus P. Scipio Africanus. Quatuor soli præteriti sunt, nemo curuli usus honore. Et in equitatu recensendo mitis admodum censura fuit. Substructionem super Æquimælium in Capitolio, & viam silice sternendam a porta Capena ad Martis locaverunt. Campani, ubi censerentur, senatum consuluerunt. Decretum, uti Romæ censerentur. Aquæ ingentes eo anno fuerunt. Tiberis duodecies campum Martium planaue urbis inundavit. Ab Cn. Manlio consule bello in Asia cum Gallis perfecto, alter consul M. Fulvius, perdomitis Ætolis, quum trajecisset in Cephalleniam, circa civitates insulæ misit percunctatum, utrum se

*U. s. 563.
a. C. 189.*

*Censuræ
acta.*

*U. c. 563.
a. C. 189.*

*Fulvius
Cephaleniam
recipit.*

*Samai
desciscunt.*

Obpugnatur.

dedere Romanis, an belli fortunam experiri, mallent? Merus ad omnes valuit, ne deditio- nem recusarent. Obsides inde imperatos pro viribus inopis populi, vicanos Nesiotaë, Cranii, Palenses (f) & Samæi dederunt. Inesperata pax Cephaleniæ adfulserat; quum repente una civitas, incertum quam ob causam, Samæi desciverunt. Quia obportuno loco urbs posita esset, timuisse se aiebant, ne demigrare cogerentur ab Romanis. Ceterum ipse sibi eum sinxerint metum, & timore vano quietem exuerint, an iactata sermonibus res apud Romanos perlata ad eos sit, nihil comperti est: nisi quod, datis jam obsidibus, repente portas clauserunt; & ne suorum quidem precibus (miserat enim sub muros consul ad tentandam misericordiam parentum populariumque) desistere ab incepto voluerunt. Obpugnari deinde, postquam nihil pacati respondebatur, cœpta urbs est. Adparatum omnem tormentorum machinarumque transvectum ab Ambraciæ obpugnatione habebat: & opera, quæ facienda erant, impigre milites perfecerunt. Duobus igitur locis admoti arietes quatiebant muros.

(f) *Pallenses Gron, Creva*

LIBER XXXVIII CAP. XXIX 61

XXIX. NEC ab Samæis quidquam, quo aut opera, aut hostis arceri posset, prætermisum est. Duabus tamen maxime resistebant rebus: una, interiorem semper juxta validum prodiruto novum obstruentes murum; altera, eruptionibus subitis, nunc in opera hostium, nunc in stationes. Et plerumque iis præliis superiores erant. Una ad coercendos inventa haud magna memoratu res est. Centum funditores ab Ægio & Patris & Dymis additi. A pueris ii, more quodam gentis, faxis globosis, quibus ferme arenæ inmixtis stratalitora sunt, funda mare apertum incessentes, exercebantur. Itaque longius certiusque & validiore ictu, quam Baliaris funditor, eo telo usi sunt. Et est non simplicis habenæ, ut Baliarica aliarumque gentium funda: sed triplex scutale, crebris futuris duratum, ne fluxa habena volutetur in jactu glans; sed, librata quum federit, velut nervo missa excutiat. Coronas modici circuli magno ex intervallo loci adsueta trajicere, non capita solum hostium vulnerabant, sed quem locum destinassent oris. Eæ fundæ Samæos cohibuerunt, ne tam crebro, neve tam audacter erumperent: adeo ut precarentur ex muris

*J. c. 563a
a. C. 189a*

*Funditores
res
Achæi.*

U. c. 563. Achæos, ut parumper abscederent; & se,
â. C. 189. cum Romanis stationibus pugnantes, quiete
 spectarent. Quatuor menses obsidionem Sa-
 me sustinuit. Quum ex paucis quotidie ali-
 qui eorum caderent, aut vulnerarentur, &
 qui superarent, fessi & corporibus & animis
 essent; Romani nocte per arcem, quam Cya-
 tidem vocant, (nam urbs, in mare devexa,
 in occidentem vergit) muro superato, in
 forum pervenerunt. Samæi, postquam cap-
 tam urbis partem ab hostibus senserunt, cum
 conjugibus ac liberis in majorem refugerunt
 arcem. Inde postero die dediti, direpta urbe,
 sub corona omnes venierunt.

*Cof. in
 Pelopon-
 nesum
 trajecit.*

XXX. CONSUL, compositis rebus Cephala-
 leniæ, præsidio Samæ inposito, in Pelopon-
 nesum, jam diu arcessentibus Ægiensibus
 maxime ac Lacedæmoniis, trajecit. Ægium,
 a principio Achaici concilii, semper conven-
 tus gentis indisti sunt; seu dignitati urbis
 id, seu loci obportunitati datum est. Hunc
 morem Philopœmen eo primum anno labe-
 factare conatus, legem parabat ferre, ut in
 omnibus civitatibus, quæ Achaici concilii
 essent, in vicem conventus agerentur. Et
 sub adventum consulis, Damiurgis civitatum,

qui summi
 tibus, di-
 conveni
 nes iere
 quam Æg
 venit: ul
 inclinatan
 dæmoniū
 rerunt.

maxime

maritimis

nis adema

tes Lacedæ

mare b

aliore qu

emporium

bus ad nec

vicum mar

occupavere

abant, prin

ide, sub l

empulerunt

tema mari

que commu

(1) dicitur

LIBER XXXVIII CAP. XXX 63

qui summus est magistratus, Ægium evocantibus, Philopœmen (prætor tum erat) Argos conventum edixit. Quo quum adpareret omnes fere conventuros, consul quoque, quamquam Ægiensium favebat causæ, Argos venit: ubi quum disceptatio fuisset, & rem inclinatam cerneret, incepto destitit. Lacedæmonii deinde eum in sua certamina averterunt. Sollicitam eam civitatem exules maxime habebant: quorum magna pars in maritimis Laconicæ oræ castellis, quæ omnis adempta erat, habitabant. Id ægre patientes Lacedæmonii, ut aliqua (g) liberum ad mare haberent aditum, si quando Romam aliove quo mitterent legatos, simulque ut emporium & receptaculum peregrinis mercibus ad necessarios usus esset, nocte adorti vicum maritimum, nomine Lan, inprovise occupavere. Vicani, quique ibi exules habitabant, primo inopinata re territi sunt: deinde, sub lucem congregati, levi certamine expulerunt Lacedæmonios. Terror tamen omnem maritimam oram pervasit: legatosque communiter, & castella omnia vicique

U. c. 563.

a. C. 189.

(g) aliquem Gron, Crev.

U. c. 563. & exsules, quibus ibi domicilia erant, ad
a. c. 189. Achæos miserunt.

*Decretum
 Achæorum
 in Lacedæ-
 monios.*

XXXI. PHILOPÆMEN prætor, jam inde ab initio exfulum caussæ & amicus, & auctor semper Achæis minuendi opes & auctoritatem Lacedæmoniorum, concilium querentibus dedit. Decretumque, eo referente, factum est, « Quum in fidem Achæorum tutelamque T. Quinctius & Romani Laconicæ oræ castella & vicos tradidissent, &, quum abstinere his ex fœdere Lacedæmonii deberent, Las vicus obpugnatus esset, cædesque ibi facta; qui ejus rei auctores adfinesque essent, nisi dederentur Achæis, violatum videri fœdus. » Ad exposcendos eos legati extemplo Lacedæmonem missi sunt. Id imperium adeo superbum & indignum Lacedæmoniis visum est, ut, si antiqua civitatis fortuna esset, haud dubie arma extemplo capturi fuerint. Maxime autem consternavit eos metus, si semel primis imperiis obediendo jugum accepissent, ne, id quod jam diu moliretur, Philopæmen exsulis Lacedæmonem traderet. Furentes igitur ira, triginta hominibus ex factione, cum qua consiliorum aliqua societas Philopæmeni atque exsulis erat,

*Lacedæ-
 moniorum
 indigna-
 tio.*

erat, inter-
 dam societate
 plo Cephalo
 Fulvio, quod
 derent; orator
 loponnetum
 itionemque

XXXII.

unt, omni
 erant, cot
 am est. N
 pedite. Incur
 magis quam
 sed etiam nav
 valent. Hic
 actis adduxit
 infido, Laced
 Magna ibi mon
 decatio fuit.
 rabiose parum
 viderent, dicit
 in nihil, hinc
 guntis Roman
 ceterum in
 (i) vel Genu

Tom. I.

erat, interfectis, decreverunt, renuncian-
dam societatem Achæis, legatosque extem-
plo Cephalleniam mittendos, qui consuli M.
Fulvio, quique Romanis Lacedæmonem de-
derent; orarentque eum, ut veniret in Pe-
loponnesum ad urbem Lacedæmonem in fidem
ditionemque populi Romani accipiendam.

XXXII. Id ubi legati ad Achæos retule-
runt, omnium civitatum, quæ ejus concilii
erant, consensu bellum Lacedæmoniis indic-
tum est. Ne extemplo gereretur, hiems in-
pediit. Incurfionibus tamen parvis, latrocinii
magis quam belli modo, non terra tantum,
sed etiam navibus a (h) mari fines eorum
vastati. Hic tumultus consulem in Pelopon-
nesum adduxit; jussuque ejus Elin concilio
indicto, Lacedæmonii ad disceptandum ad-
cti. Magna ibi non disceptatio modo, sed etiam
altercatio fuit. Cui consul, quum alia, satis
ambitiose partem utramque fovendo, incerta
respondisset, una denunciatione, ut bello
abstinerent, donec Romam legatos ad sena-
tum misissent, finem inposuit. Utrunque le-
gatio missa Romam est. Exsules quoque La-
cedæmoniorum suam causam legationemque

*U. e. 563;
A. C. 189.*

*Achæi
Lacedæ-
moniiis
bellum
indicunt.*

*Legati
ab utrisque
Romam
mittuntur.*

(h) e mari Gron. Crev.

Tom. X.

E

U. c. 567.
a. C. 189.

Achæis injunxerunt. Diophanes, & Lycortas, Megalopolitani ambo, principes legationis Achæorum fuerunt. Qui, dissidentes in republica, tum quoque minime inter se convenientes orationes habuerunt. Diophanes senarui disceptationem omnium rerum permittebat: eos optime controversias inter Achæos ac Lacedæmonios finituros esse. Lycortas ex præceptis Philopœmenis postulabat, ut Achæis ex fœdere ac legibus suis, quæ decreverent, agere liceret: libertatemque sibi inlibatam, cujus ipsi auctores essent, præstarent. Magnæ auctoritatis apud Romanos tum gens Achæorum erat: novari tamen nihil de Lacedæmoniis placebat. Ceterum responsum ita perplexum fuit, ut & Achæi sibi de Lacedæmone permiffum acciperent; & Lacedæmonii non omnia concessa iis interpretarentur. Hac potestate inmodice Achæi ac superbe usi sunt.

XXXIII. PHILOPŒMENI continuatur magistratus; qui veris initio exercitu indicto, castra in finibus Lacedæmoniorum posuit. Legatos deinde misit ad deposcendos auctores defectionis, & civitatem in pace futuram, si id fecissent, pollicens, & illos nihil indicta

caussa passuros. Silentium præ metu ceterorum fuit. Quos nominatim depoposcerat, ipsi se ituros professi sunt; fide accepta ab legatis, vim abfuturam, donec causam dixissent. Ierunt alii etiam inlustres viri, & advocati privatis, & quia pertinere causam eorum ad rempublicam censebant. Numquam alias exsules Lacedæmoniorum Achæi secum adduxerant in fines, quia nihil æque alienaturum animos civitatis videbatur. Tunc exercitus totius prope antesignani exsules erant. Ii venientibus Lacedæmoniis ad portam castrorum agmine facto obcurrerunt. Et primo laceßere jurgiis: deinde altercatione orta, quum accenderentur iræ, ferocissimi exsulum inperum in Lacedæmonios fecerunt. Quum illi Deos & fidem legatorum testarentur, & legati & prætor submoveret turbas, & protegeret Lacedæmonios, vinculaque jam quosdam injicientes arceret, crescebat tumultu concitato turba. Et Achæi ad spectaculum primo concurrebant (i). Deinde vociferantibus exsulibus, quæ passi forent, & orantibus opem, adfirmantibusque simul,

(i) tumultu concitata turba. Et Achæi ad spectaculum primo concurrerunt Gron. Crev.

U. c. 563
a. C. 189.

Lacedæmonii
principes
violantur
ab
exsulibus;

*U. e. 563.
a. C. 189.*

« Numquam talem occasionem habituros, si
» eam prætermisissent : foedus, quod in Ca-
» pitolio, quod Olympiæ, quod in arce
» Athenis sacratum fuisset, inritum per illos
» esse : priusquam alio de integro foedere
» obligarentur, noxios puniendos esse ; »
accensa his vocibus multitudo ad vocem
unius, qui, ut ferirent, inclamavit, saxa
conjecit : atque ita septemdecim, quibus
vincula per tumultum injecta erant, inter-
fecti sunt : sexaginta tres postero die com-
prehensi, a quibus prætor vim arcuerat,
non quia salvos vellet, sed quia perire causa
indicta nolebat, objecti multitudini iratæ,
quum averfis auribus pauca locuri essent,
damnati omnes, & traditi sunt ad supplicium.

*Leges
pacis
dictæ
Lacedæ-
moniis.*

XXXIV. Hoc metu injecto, Lacedæmo-
niis imperatum primum, ut muros diruerent :
deinde, ut omnes externi auxiliares, qui
mercede apud tyrannos militassent, terra
Laconica excederent : tum, uti, quæ servitia
tyranni liberassent, (ea magna multitudo erat)
ante diem certam abirent ; qui ibi mansissent,
eosprehendendi, vendendi, abducendi Achæis
jus esset. Lycurgi leges moresque abroga-
rent. Achæorum adsuescerent legibus insti-

tutisque. Ita unius eos corporis fore, & de omnibus rebus facilius consensuros. Nihil obedientius fecerunt, quam ut muros diruerent: nec ægrius passi sunt, quam exsules reduci. Decretum Tegeæ in consilio communi Achæorum de restituendis iis factum est. Et, mentione inlata, externos auxiliares dimissos, & Lacedæmoniis adscriptos (ita enim vocabant, qui a tyrannis liberati erant) urbe excessisse, in agros dilapsos; priusquam dimitteretur exercitus, ire prætorem cum expeditis, & comprehendere id genus hominum, & vendere jure prædæ placuit. Multi comprehensi venierunt. Porticus ex ea pecunia Megalopoli permisso Achæorum refecta est, quam Lacedæmonii diruerant. Et ager Belbinates (k), quem injuria tyranni Lacedæmoniorum possederant, restitutus eidem civitati, ex decreto vetere Achæorum, quod factum erat, Philippo Amyntæ filio regnante. Per hæc velut enervata civitas Lacedæmoniorum diu Achæis obnoxia fuit. Nulla tamen res tanto erat damno, quam disciplina Lyeurgi, cui per septingentos annos adfuerant, sublata.

U. c. 563.
a. C. 189.

Disciplina
Lyeurgi
sublata,

(k) Belbini (es Cron. Crev. ob. ex. 189. (m)

U. c. 563.
a C. 187.

Comitia.

XXXV. A CONCILIO, ubi apud consulem inter Achæos Lacedæmoniosque disceptatum est, M. Fulvius, quia jam in exitu annus erat, comitorum causa profectus Romam, creavit consules M. Valerium Messallam & C. Livium Salinatorem, quum M. Æmilium Lepidum inimicum, eo quoque anno petentem, dejecisset. Prætores inde creati Q. Marcius Philippus, M. Claudius Marcellus, C. Stertinius, C. Atinius, P. Claudius Pulcher, L. Manlius Acidinus. Comitibus perfectis, consulem M. Fulvium in provinciam ad exercitum redire placuit; eique & collegæ Cn. Manlio imperium in annum prorogatum est. Eo anno in ædem Herculis signum Dei ipsius ex decemvirorum responso, & sejuges in Capitolio aurati a P. Cornelio positi. Consulem dedisse inscriptum est. Et duodecim clipea aurata (l) ab ædilibus curulibus, P. Claudio Pulchro (m) & Ser. Sulpicio Galba, sunt posita ex pecunia, qua frumentarios ob annonam compressam damnarunt. Et ædilibus plebis Q. Fulvius Flaccus duo signa aurata, uno reo damnato, (nam separatim accusave;

(l) *arata* Gron. Crev.

(m) *Pulchro del.* Gron. Crev.

rant) posuit. Collega ejus A. Cæcilius neminem condemnavit. Ludi Romani ter, plebei quinque tot instaurati. M. Valerius Messalla inde & C. Livius Salinator consulatum idibus Martiis quum inissent (n), de republica, deque provinciis & exercitibus senatum consuluerunt. De Ætolia & Asia nihil mutatum est. Consulibus, alteri Pisæ cum Liguribus, alteri Gallia provincia decreta est. Comparare inter se, aut fortiri jussi, & novos exercitus, binas legiones, scribere, & ut focii Latini nominis quina dena millia peditum, imperarent, & mille & (o) ducentos equites. Messallæ Ligures, Salinatori obrigit Gallia. Prætores inde fortiti sunt. M. Claudio urbana, P. Claudio peregrina jurisdictio evenit. Q. Marcius Siciliam, C. Stertinius Sardiniam, L. Manlius Hispaniam citeriorem, C. Atinius ulteriorem est fortitus.

XXXVI. DE exercitibus ita placuit. *E* Gallia legiones, quæ sub C. Lælio fuerant, M. Tuccium proprætorem in Bruttios traduci: &, qui in Sicilia esset, dimitti exer-

(n) inissent Gron. Crev.

(o) & del. Gron. Crev.

U. c. 564.
a. C. 188.

M. Valerius, C. Livio Coss.
Provincia.

U. c. 564
a. C. 188.

Luce
tenebræ
obortæ.

tum : & classem, quæ ibi esset, Romam
reducere M. Sempronium proprætorem.
Hispaniis legiones singulæ, quæ tum in iis
provinciis erant, decretæ, & ut terna mil-
lia peditum, ducenos equites ambo prætores
in supplementum sociis imperarent, secum-
que transportarent. Priusquam in provinci-
as novi magistratus proficiscerentur, supplica-
tio in triduum pro collegio decemvirorum
imperata fuit in omnibus compitis, quod
luce inter horam tertiam ferme & quartam
tenebræ obortæ fuerant. Et novemdiale sacri-
ficium indictum est, quod in Aventino lapi-
dibus pluisset. Campani, quum eos ex sena-
tusconsulto, quod factum erat priore anno,
(p) censes Romæ censi coëgissent,
(nam antea incertum fuerat, ubi censerentur)
perierunt, ut sibi cives Romanas ducere
uxores liceret; &, si qui prius duxissent,
ut habere eas, & ante eam diem nati, uti
iusti sibi liberi hæredesque essent. Utraque
res inpetrata. De Formianis Fundanisque
municipibus & Arpinatibus C. Valerius Tap-
pus tribunus plebis promulgavit, uti iis suf-
fragii latio (nam ante sine suffragio habue-

(p) quod priore anno factum erat Gron. Cray.

rant civem)

tuor tribuni ple-

senatus ferret

populi esse,

quibus veit,

Rogatio perlati

miani & Fati

ferrent. Atque

ex Valerio ple-

Marcellus con-

titio, Aulium con-

capia ducere qu-

tera decem & o-

scipules in pro-

XLVII Ple-

lati, ad Co. Mar-

debat pro con-

legiones militum

peribique, qu-

clat, convenit

longe victoria

in, quam de

de, quam de

regnum fuit

(1) in. sen-

(2) in. sen-

rant civitatem) esset. Huic rogationi quatuor tribuni plebis, quia non ex auctoritate senatus ferretur, quum intercederent, edocti, populi esse, non senatus jus, suffragium, quibus velit, inpartiri, destiterunt incepto. Rogatio perlata est, ut in Æmilia tribu Formiani & Fundani, in Cornelia Arpinates ferrent. Atque in his tribubus tum primum ex Valerio plebiscito censi sunt. M. Claudius Marcellus censor, forte superato T. Quinctio, iustrum condidit. Censa sunt (q) civium capita ducenta quinquaginta octo millia trecenta decem & octo (r). Lustrum perfecto, consules in provincias profecti sunt.

XXXVII. HIEME ea, qua hæc Romæ gesta sunt, ad Cn. Manlium, consulem primum, deinde pro consule, hibernantem in Asia, legationes undique ex omnibus civitatibus gentibusque, quæ cis Taurum montem incolunt, conveniebant. Et ut clarior nobiliorque victoria Romanis de rege Antiocho fuit, quam de Gallis; ita lætior sociis erat de Gallis, quam de Antiocho. Tolerabilior regia servitus fuerat, quam feritas inmanium

*Legationes
Asiæ
ad
Manlium*

(q) sunt del. Gron. Crev. censuræ ill. (a)

(r) trecenta octo Gron. Crev.

V. c. 564
a. C. 183.

barbarorum, incertusque in dies terror, quo velut tempestas eos populantes inferret. Itaque, ut quibus libertas, Antiocho pulso, pax, Gallis domitis, data esset; non gratulatum modo venerant, sed coronas etiam aureas, pro suis quæque facultatibus, adulerant. Et ab Antiocho legati, & ab ipsis Gallis, ut pacis leges dicerentur, & ab Ariarathe rege Cappadocum venerunt, ad veniam petendam, luendamque pecunia noxam, quod auxiliis Antiochum juvisset. Huic sexcenta (s) talenta argenti sunt imperata. Gallis responsum, quum Eumenes rex venisset, tum daturum iis leges. Civitatum legationes cum benignis responsis, lætiores etiam quam venerant, dimissæ. Antiochi legati pecuniam in Pamphyliam, frumentumque ex pacto cum L. Scipione fœdere iussi advehere; eo se cum exercitu venturum. Principio deinde veris, lustrato exercitu, profectus, die octavo Apameam venit. Ibi triduum stativis habitis, tertiis rursus ab Apameâ castris in Pamphyliam, quo pecuniam frumentumque regio convehere iusserat, pervenit. Mille & quin-

(s) *Ei ducenta Gron. Crev.*

genta (s)

deportant

Inde a

regio tot

præfetur

rum tem

de urbe

ad eam d

L. Manlio

tum Oro

eo quod

ipse, quia

ab Roma

sequi Antio

reduxit.

XXVIII

ta fœdus in

conscriptum

cum popu

tionibus et

cum popu

gularis

stare, qui

(i) sicut &

(i) sicut &

(i) sicut &

genta (s) talenta argenti accepta Apameam deportantur. Frumentum exercitui dividitur. Inde ad Pergam ducit : quæ una in iis locis regio tenebatur præsidio. Adpropinquanti præfectus præsidii obvius fuit, triginta dierum tempus petens, ut regem Antiochum de urbe tradenda consuleret. Dato tempore, ad eam diem præsidio decessum est. A Perga, L. Manlio fratre cum quatuor millibus militum Oroanda (t), ad reliquum pecuniæ ex eo quod pepigerant, exigendum, misso, ipse, quia Eumenem regem & decem legatos ab Roma Ephesum venisse audierat, iussis sequi Antiochi legatis, Apameam exercitum reduxit.

XXXVIII. Ibi ex decem legatorum sententia foedus in hæc verba fere cum Antiocho conscriptum est. « Amicitia regi Antiocho » cum populo Romano his legibus & conditionibus esto. Ne quem exercitum, qui » cum populo Romano sociisque (u) bellum » gesturus erit, rex per fines regni sui, eorumve, qui sub ditione ejus erunt, transire

U. c. 564.
a. C. 188.

Fœderis
cum
Antioche
leges.

(s) mille & quinquaginta Gron. Crev.

(t) Oenoanda Gron.

(u) sociisque Gron.

U. c. 564. » finito : neu commeatu , neu qua alia ope
 a. C. 188. » juvato. Idem Romani fociique Antiocho,
 » & iis, qui sub imperio ejus erunt, præsent.
 » Belli gerendi jus Antiocho ne esto cum iis,
 » qui insulas colunt, neve in Europam trans-
 » eundi. Excedito urbibus, agris, vicis,
 » castellis cis Taurum montem usque ad Ta-
 » naim amnem, & a valle Tauri usque ad
 » juga, qua in Lycaoniam vergit. Ne qua
 » arma efferto ex iis oppidis, agris, castel-
 » lisque, quibus excedat. Si qua extulit,
 » quæ quoque oportebit, recte restituito.
 » Ne militem, neu quem alium ex regno
 » Eumenis recipito. Si qui earum urbium
 » cives, quæ regno abscedunt, cum rege
 » Antiocho intraque fines ejus regni sunt,
 » Apameam omnes ante diem certam redeant.
 » Qui ex regno Antiochi apud Romanos
 » fociosque sunt, iis jus abeundi manendi-
 » que esto. Servos seu fugitivos, seu bello
 » captos, seu qui liber captus aut transfuga
 » erit, reddito Romanis fociiisque. Elephan-
 » tos tradito omnes, neque alios parato.
 » Tradito & naves longas armamenta que ea-
 » rum : neve plures, quam decem naves
 » actuaras, nulla quarum (v) plus quam
 (v) quarum del. Gron. Crev.

» triginta ro
 » nerem
 » erit. N
 » neve Sa
 » quam,
 » aut lega
 » merced
 » sub diti
 » regi jus
 » recipien
 » edes adit
 » sunt, quo
 » Rhodiorum
 » curia de
 » quid ablat
 » centi, repe
 » urbes, qua
 » bus Antioch
 » sua deduciat
 » in Argam
 » valente de
 » tabus neque
 » vestigia Ro
 » nisi quingent
 » Eumeni regi
 (1) del. G.

LIBER XXXVIII CAP. XXXVIII 77

» triginta remis agatur, habeto : neve mo-
 » nerem ex belli causa, quod ipse inlaturus
 » erit. Neve navigato citra Calycadnum,
 » neve Sarpedonem, promontoria : extra
 » quam, si qua navis pecuniam, stipendium,
 » aut legatos, aut obsides portabit. Milites
 » mercede conducendi ex iis gentibus, qua
 » sub ditione populi Romani sunt, Antiocho
 » regi jus ne esto : ne voluntarios quidem
 » recipiendi. Rhodiorum sociorumve, qua
 » aedes aedificiaque intra fines regni Antiochi
 » sunt, quo jure ante bellum fuerunt, eo
 » Rhodiorum sociorumve sunt. Si qua pe-
 » cuniae debentur, earum exactio esto. Si
 » quid ablatum est, id conquirendi, cognos-
 » cendi, repetendique jus item esto. Si quas
 » urbes, quas tradi oportet, ii tenent, qui-
 » bus Antiochus dedit, & (x) ex iis praesi-
 » dia deducito; utique recte tradantur, cura-
 » to. Argenti probi duodecim millia Attica
 » talenta dato intra duodecim annos pensio-
 » nibus aequis, (talentum ne minus pondo
 » octoginta Romanis ponderibus pendat) &
 » tritici quingenta quadraginta millia modium.
 » Eumeni regi talenta trecenta quinquaginta

U. e. 564.
 a. C. 188.

(x) & del. Gron. Crex.

U. c. 564.
a. C. 188.

» intra quinquennium dato : & pro frumento;
» quod æstimatione fiat, talenta centum vi-
» ginti septem. Obsides Romanis viginti da-
» to, & triennio mutato; ne minores octo-
» num denum annorum, neu majores quinum
» quadragenum. Si qui sociorum populi Ro-
» mani ultro bellum inferent Antiocho, vim
» vi arcendi jus esto; dum ne quam urbem
» aut belli jure teneat, aut in amicitiam
» accipiat. Controversias inter se jure ac
» judicio disceptanto, aut, si utrisque place-
» bit, bello. » De Hannibale Pœno, & Ætolo
Thoante, & Mnasimacho Acarnane, & Chal-
cidenfibus Ebulida & Philone, dedendis, in
hoc quoque fœdere adscriptum est. Et ut, si
quid postea addi, demi, mutarive placuisset,
ut id salvo fœdere fieret.

XXXIX. CONSUL juravit in hoc fœdus.
Ab rege qui exigerent jusjurandum, profecti
Q. Minucius Thermus & L. Manlius, qui
rum forte ab Oroandis rediit. Et Q. Fabio
Labeoni, qui classi præerat, scripsit, ut Pa-
tara extemplo proficisceretur; quæque ibi
naves regiæ essent, concideret cremaretque.
Profectus ab Epheso, quinquaginta testas
naves aut concidit, aut incendit. Telmif-

LIBER XXXVIII CAP. XXXIX 79

fam (y) eadem expeditione, territis subito adventu classis oppidanis, recepit. Ex Lycia protinus, iussis ab Epheso sequi, qui ibi relictæ erant, per insulas in Græciam trajecit. Athenis paucos moratus dies, dum Piræeum ab Epheso naves venirent, totam inde classem in Italiam reduxit. Cn. Manlius quum inter cetera, quæ accipienda ab Antiocho erant, elephantos quoque accepisset, donoque Eumeni omnes dedisset; deinde causas civitatum, multis inter novas res turbatis, cognovit. Et Ariarathes rex, parte dimidia pecuniæ imperatæ, Eumenis beneficio, cui desponderat per eos dies filiam, remissa, in amicitiam est acceptus. Civitatum autem cognitæ causis, decem legati aliam aliarum fecerunt conditionem. Quæ stipendiariæ regi Antiocho fuerant, & cum populo Romano fenserant, iis immunitatem dederunt: quæ partium Antiochi fuerant, aut stipendiariæ Attali regis, eas omnes vestigal pendere Eumeni iusserunt. Nominatim præterea Colophonis, qui in Notio habitant, & Cymæis, & Mylasenis immunitatem concesserunt. Clazomenis, super immunitatem,

U. c. 564.
a. C. 188.

Res regum
&
urbium
compositæ

(y) *Telmessum* Gron. *Crev.*

U. c. 564.
a. C. 188.

& Drymufam infulam dono dederunt : & Milefiis, quem facrum adpellant, agrum restituerunt : & Iliensibus Rhœteum & Gerarithum addiderunt, non tam ob recentia ulla merita, quam originum memoria. Eadem & Dardanum liberandi caussa fuit. Chios quoque, & Smyrnæos, & Erythræos, pro singulari fide, quam eo bello præstiterunt, (1) & agro donarunt, & in omni præcipuo honore habuerunt. Phocænsibus & ager, quem ante bellum habuerant, redditus; & ut legibus antiquis uterentur, permiffum, Rhodiis adfirmata, quæ data priore decreto erant; Lycia & Caria datæ usque ad Mæandrum annem, præter Telmiffum. Regi Eumeni Chersonesum in Europa & Lyfimachiam, castella, vicos, agros, quibus finibus tenuerat Antiochus, adjecerunt : in Asia Phrygiam utramque, (alteram ad Hellefpontum, majorem alteram vocant) & Mysiam, quam Prusias rex ademerat, ei restituerunt : & Lycaoniam, & Milyada, & Lydiam, & nominatim urbes Tralles, atque Ephesum, & Telmiffum. De Pamphylia disceptatum inter Eumenem & Antiochi legatos quum esset;

(2) præstiterant Crev.

quia

LIBER

quia pars
integra n

XL

lius, cui
ad Helle

gulis Gall

Eumene

ut morem

rumque

Contracti

Eumenis

regis ab El

ropam tra

dicis itine

agmen tra

ur quam n

mentis Th

rebant, in

Lyfimachia

vocant, in

A Cypselis

aguta, co

difficultate

exercitus,

magno im

dimenta

Tom. X.

LIBER XXXVIII CAP. XL 81

quia pars ejus citra, pars ultra Taurum est, *U. e. 564.*
 integra res ad senatum rejicitur. *a. C. 188.*

XL. His foederibus decretisque datis, Manlius, cum decem legatis omnique exercitu ad Hellespontum profectus, evocatis eo regulis Gallorum, leges, quibus pacem cum Eumene fervarent, dixit; denunciavitque, ut morem vagandi cum armis finirent, agrorumque suorum terminis se continerent. Contractis deinde ex omni ora navibus, & Eumenis etiam classe per Athenæum fratrem regis ab Elæa adducta, copias omnes in Europam trajecit. Inde, per Chersonesum modicis itineribus grave præda omnis generis agmen trahens, Lyfimachiae stativa habuit; ut quam maxime recentibus & integris jumentis Thraciam, per quam iter vulgo horrebant, ingrederetur. Quo profectus est ab Lyfimachia die, ad annum, Melana quem vocant, inde postero die Cypsela pervenit. A Cypselis via decem millium fere silvestris, angusta, confragosa excipiebat. Propter cujus difficultatem itineris in duas partes divisus exercitus, & præcedere una iussa, altera magno intervallo cogere agmen, media inpedimenta interposuit: plaustra cum pecunia

*Gallis
 leges
 dicitur.*

*Manlius
 in
 Europam
 trajecit.*

U. c. 564.
a C. 188.

Thracas
eum
invadunt.

publica erant, pretiosaque alia præda. Itaque, quum per saltum iret, Thracum decem haud amplius millia ex quatuor populis, Astii, & Cæni, & Maduateni, & Coreli (a), ad ipsas angustias viam circumfederunt. Opinio erat, non sine Philippi regis Macedonum fraude id factum. Eum scisse, non alia, quam per Thraciam, redituros Romanos, & quantum pecuniam secum portarent. In primo agmine imperator erat, sollicitus propter iniquitatem locorum. Thraces nihil se moverunt, donec armati transfirent. Postquam primos superasse angustias viderunt, postremos nondum adpropinquantes, impedimenta & sarcinas invadunt. Cæsisque custodibus, partim ea, quæ in plaustris erant, diripere, partim sub oneribus jumenta abstrahere. Unde postquam clamor primum ad eos, qui jam ingressi saltum, sequebantur, deinde etiam ad primum agmen est perlatus, utrimque in medium concurritur, & inordinatum simul pluribus locis proelium conferitur. Thracas præda ipsa inpeditos oneribus, & plerosque (ut ad rapiendum manus vacuas haberent) inermes, ad eadem præbet; Ro-

(a) Calata Gron. Crav.

manos iniquitas locorum, barbaris per calles
 notos obscurantibus (b), & latentibus in-
 terdum per cavas valles, prodebat. Ipsa etiam
 onera plaustraque, ut fors tulit, his aut illis
 incommode objecta, pugnantibus inpedimen-
 to sunt: alibi prædo, alibi prædæ vindex
 cadit. Prout locus iniquus æquusve his aut
 illis, prout animus pugnantium est, prout
 numerus, (alii enim pluribus, quam ipsi
 erant, alii paucioribus, obcurrerant) varia
 pugnae fortuna est. Multi utrimque cadunt.
 Jam nox adpetebat, quum prælio excedunt
 Thraces, non fuga vulnerum aut mortis,
 sed quia satis prædæ habebant.

XLI. ROMANORUM primum agmen extra
 saltum circa templum Bendidium castra loco
 aperto posuit: pars altera ad custodiam in-
 pedimentorum medio in saltu, duplici cir-
 cumdata vallo, mansit. Postero die, prius
 explorato saltu, quam moverent, primis se
 conjungunt. In eo prælio, quum & inpedi-
 mentorum pars & calorum, & milites ali-
 quot, quum passim toto prope saltu pugna-
 retur, cecidissent, plurimum Q. Minucii
 Thermi morte damni est acceptum, fortis

(b) *incurfantibus* Gron. Crev.

V. c. 564,
a. C. 188,

U. c. 564.
a. C. 188

*Alterum
pralium.*

ac strenui viri. Eo die ad Hebrum flumen perventum est. Inde Æniorum fines præter Apollinis, Zerynthium quem vocant incolæ, templum superant. Aliæ angustiae circa Tempyra excipiunt, (hoc loco nomen est) nec minus confragosæ, quam priores: sed, quia nihil silvestre circa est, ne latebras quidem ad insidiandum præbent. Huc ad eandem spem prædæ Thrausi (gens & ipsa Thracum) convenere: sed, quia nudæ valles, procul ut conspicerentur angustias obsidentes, efficiebant, minus terroris tumultusque fuit apud Romanos. Quippe etsi iniquo loco, proelio tamen iusto, acie aperta, conlatis signis dimicandum erat. Conferti subeuntes cum clamore, inpetu factò, primum expulere loco hostes; deinde avertere. Fuga inde cædesque, suis ipsos inpedientibus angustias, fieri cœpta est. Romani victores ad vicum Maronitarum (Saren adpellant) posuerunt castra. Postero die patenti itinere Priaticus campus eos excepit; triduumque ibi, frumentum accipientes, manserunt, partim ex agris Maronitarum, conferentibus ipsis, partim ex navibus suis, quæ cum omnis generis com-
meatu sequebantur. Ab stativis diei via Apol-

LIBER
Ioniam fu
Neapolim
Græcorum
quum ind
que, et si
donec in
Thracas i
eadem via
aliam cau
quod pet
quoque C
millia Thra
loca agmen
dringentos
elephantos
cum centum
perrupisse.
nes, in me
na equitib
conferuisse
Atque in
lites ad p
Natus per
cum tra
quum pe
contem
loniæ hi

Ioniam fuit. Hinc per Abderitarum agrum U. c. 564.
a. C. 188.
Neapolim perventum est. Hoc omne per
Græcorum colonias pacatum iter fuit. Reli-
quum inde per medios Thracas, dies noctes-
que, etsi non infestum, suspectum tamen,
donec in Macedoniam pervenerunt. Mitiores
Thracas idem exercitus, quum a Scipione
eadem via duceretur, habuerat, nullam ob
aliam causam, quam quod prædæ minus,
quod peteretur, fuerat. Quamquam tum
quoque Claudius auctor est, ad quindecim
millia Thracum, præcedenti ad exploranda
loca agmen Mutini Numidæ obcurrisse. Qua-
dringentos equites fuisse Numidas, paucos
elephantos. Mutinis filium per medios hostes
cum centum quinquaginta delectis equitibus
perrupisse. Eundem mox, quum jam Muti-
nes, in medio elephantis conlocatis, in cor-
nua equitibus dispositis, manum cum hoste
conseruisset, terrorem ab tergo præbuisse.
Atque inde turbatos equestri velut procella
hostes ad peditum agmen non accessisse. Cn.
Manlius per Macedoniam in Thessaliam exer-
citus traduxit. Inde per Epirum Apolloniam
quum pervenisset, nondum adeo hiberno
contempto mari, ut trajicere auderet, Apol-
loniæ hibernavit.

U. c. 564.
d. C. 188.

XLII. EXITU prope anni M. Valerius consul ex Liguribus ad magistratus subrogandos. Romam venit, nulla memorabili in provincia re gesta, ut ea probabilis moræ causa esset, quod solito serius ad comitia venisset.

Comitia. Comitia consulibus rogandis fuerunt ante diem duodecimum Kalendas Martias. Creati M. Æmilius Lepidus, C. Flaminius. Postero die prætores facti Ap. Claudius Pulcher, Ser. Sulpicius Galba, Q. Terentius Culleo, L. Terentius Massiliota (c) Q. Fulvius Flaccus, M. Furius Crassipes. Comitibus perfectis, quas provincias prætoribus esse placeret, retulit ad senatum consul. Decreverunt duas Romæ, juris dicendi causa; duas extra Italiam, Siciliam & Sardiniam; duas in Italia, Tarentum & Galliam. Et extemplo, priusquam inirent magistratum, fortiri iussi. Ser. Sulpicius urbanam, Q. Terentius peregrinam est fortitus, L. Terentius Siciliam, Q. Fulvius Sardiniam, Ap. Claudius Tarentum, M. Furius Galliam. Eo anno L. Minucius Myrtilus & L. Manlius, quod legatos Carthaginienses pulsasse dicebantur, iussu M. Claudii prætoris urbis per faciales

*Qui pulsaverant
Panos legatos, traditi.*

(c) *Massiliota* Gron. *Massa* Crev.

traditi sunt
In Liguria
dies magis
novis, quod
retulerunt
provinciam
Lepidus con-
» esse [pra
» les Ligur
» Manlium
» pa, alterum
» aque Ambr
» exercitus in
» sules in por
» oportet. V
» nationes, qu
» pacem prece
» eius exercit
» M. Acilio
» M. Fulvius
» ventiles; in
» M. Valerius
» duo corru
(Vincen
(c) In Ma
M. Furius
Gron. Cap.

traditi sunt legatis, & Carthaginem avecti. In Liguribus magni belli, & gliscentis in dies magis, fama erat. Itaque consulibus novis, quo die de provinciis & de republica retulerunt, senatus utrisque (d) Ligures provinciam decrevit. Huic senatusconsulto Lepidus consul intercedebat, « Indignum » esse [prædicans], consules ambos in val- » les Ligurum includi. M. Fulvium & Cn. » Manlium biennium jam, alterum in Euro- » pa, alterum in Asia, velut pro Philippo » atque Antiocho substitutos, regnare. Si » exercitus in his terris esse placeat, con- » sules iis potius, quam privatos, præesse » oportere. Vagari eos cum belli terrore per » nationes, quibus bellum indictum non sit, » pacem pretio venditantes. Si eas provin- » cias exercitibus obtinere opus esset; sicut » M. Acilio L. Scipio consul, L. Scipioni (e) » M. Fulvius & Cn. Manlius successissent » consules; ita Fulvio Manlioque C. Livium » & M. Valerium consules debuissent succedere. » Nunc certe, perfecto Ætolico bello, re-

(d) utrique Gron. Crev.

(e) sicut Man. Acilio, L. Scipioni consulibus
M. Fulvius & Cn. Manlius successissent consules;
Gron. Crev.

U. c. 565.
a. C. 187.

M. Æmi-
lio, C.
Flaminio
Coss.

Ligures
provincia
Coss.

V. c. 565. » cepta ab Antiocho Asia, devictis Gallis,
a. C. 187. » aut consules ad exercitus consulares mitti,
 » aut reportari legiones inde, reddique tan-
 » dem reipublicæ debere. » Senatus, his
 » auditis, in sententia perseveravit, ut consuli-
 » bus ambobus Ligures provincia esset: Man-
 » lium Fulviumque decedere de provinciis, &
 » exercitus inde deducere, ac redire Romam,
 » placuit.

*Fulvium
 Ambra-
 cienteses
 accusant.*

XLIII. INIMICITIÆ inter M. Fulvium &
 M. Æmilium consulem erant: & super ce-
 tera Æmilius, ferius biennio se consulem
 factum M. Fulvii opera, ducebat (f). Itaque
 ad invidiam ei faciendam legatos Ambracien-
 ses in senatum, subornatos criminibus, in-
 trodixit. Qui « sibi, quum in pace essent,
 » imperataque a (g) prioribus consulibus
 » fecissent, & eadem præstare obedienter M.
 » Fulvio parati essent, bellum inlatum [questi],
 » agros primum depopulatos, terrorem di-
 » reptionis & cædis urbi injectum, ut eo
 » metu claudere cogerentur portas. Obsessos
 » deinde & obpugnatos se, & omnia exem-
 » pla belli edita in se, cædibus, incendiis,
 » ruinis, direptione urbis: conjuges, liberos

(f) dicebat Crev. (g) a del. Crev.

» in servitium abstractos : bona ademta , & ,
 » quod se ante omnia moveat , templa tota
 » urbe spoliata ornamentis. Simulacra Deum,
 » Deos immo ipsos , convulsos ex sedibus
 » suis , ablatos esse ; parietes postesque nuda-
 » tos , quos adorent , ad quos precentur &
 » supplicent , Ambraciensibus superesse (*h*).
 Hæc querentes , interrogando criminose ex
 composito , consul ad plura , velut non sua
 sponte dicenda , eliciebat. Motis Patribus ,
 alter consul C. Flaminius M. Fulvii causam
 excepit : qui , « veterem & obsoletam viam
 » ingressos Ambracienses , » dixit. « Sic M.
 » Marcellum a Syracusanis ; sic Q. Fulvium
 » a Campanis accusatos. Quin eadem opera
 » T. Quinctium a Philippo rege , M. Acilium
 » & L. Scipionem ab Antiocho , Cn. Manlium
 » a Gallis , ipsum M. (*i*) Fulvium ab Æto-
 » nis & Cephallenicæ populis accusari pate-
 » rentur ? Ambraciam obpugnatam & captam ,
 » & signa inde ornamentaque ablata , & ce-
 » tera facta , quæ captis urbibus soleant , ne-
 » gaturum aut me pro M. Fulvio , aut ipsum
 » M. Fulvium censetis , Patres conscripti ? qui

U. c. 565.
a. C. 187.

Defendit
C. Flami-
nium.

(*h*) non superesse Gron.

(*i*) M. del. Gron. Crev.

U. c. 565. » ob has res gestas triumphum a vobis postu-
a. C. 187. » laturus sit; Ambraciam captam, signaque;
 » quæ ablata criminantur, & cetera spolia
 » ejus urbis ante currum laturus, & fixurus
 » in postibus suis. Nihil est, quod se ab
 » Ætolis separent. Eadem Ambraciensium &
 » Ætolorum causa est. Itaque collega meus
 » vel in alia causa inimicitias exerceat, vel,
 » si in hac utique mavult, retineat Ambra-
 » cieneses suos in adventum M. Fulvii. Ego
 » nec de Ambraciensibus, nec de Ætolis de-
 » cerni quidquam, absente M. Fulvio, pa-
 » tiar.»

XLIV. QUUM Æmilius callidam malitiam
 inimici, velut omnibus notam, insimularet,
 & tempus eum morando extracturum dice-
 ret, ne consule inimico Romam veniret (k);
 certamine consulum biduum absumentum est.
 Nec præsentem Flaminio decerni quidquam
 videbatur posse. Captata occasio est, quum
 æger forte Flaminius abesset; &, referente
 Æmilio, senatusconsultum factum est, « Ut
 » Ambraciensibus omnes suæ res redderen-
 » tur: in libertate essent, ac legibus suis
 » uterentur: portoria, quæ vellent, terra

*S. C. in
 gratiam
 Ambraciensium.*

(k) rediret Gron. Crev,

» marique caperent, dum eorum immunes
 » Romani ac focii Latini nominis essent. Signa *U. c. 563.*
 » aliaque ornamenta, quæ quererentur ex *a. C. 187.*
 » ædibus sacris sublata esse, de iis, quum
 » M. Fulvius Romam revertisset, placere
 » ad collegium pontificum referri, &, quod
 » ii censuissent fieri. » Neque his contentus
 consul fuit, sed postea per infrequentiam ad-
 jecit senatusconsultum (1) » Ambraciam non
 » videri vi captam esse. » Supplicatio inde,
 ex decemvirorum decreto, pro valetudine
 populi fuit per triduum, quia gravis pesti-
 lencia urbem atque agros vastabat. Latinæ
 inde fuerunt. Quibus religionibus liberati
 consules, & delectu perfecto, (novis enim
 uterque maluit uti militibus) in provinciam
 profecti sunt: veteresque omnes dimiserunt.
 Post consulum profectiōnem Cn. Manlius *Manlius*
 proconsul Romam venit, cui quam ab Ser. *petit*
 Sulpicio prætore Senatus ad ædem Bellonæ *triumphum*
 datus esset, & ipse, commemoratis rebus
 ab se gestis, postulasset, ut ob eas Diis in-
 mortalibus honos haberetur, sibi que trium-
 phanti urbem invehī liceret; contradixerunt
 pars major decem legatorum, qui cum eo

(1) *senatusconsulto Gron. Crev.*

U. c. 565. fuerant, & ante alios L. Furius Purpureo;
e. C. 187. & L. Æmilius Paullus.

*Legati
 ipsius
 contradi-
 cunt.*

XLV. « LEGATOS sese Cn. Manlio datos
 » pacis cum Antiocho faciendæ causâ, scē-
 » derisque & legum, quæ cum L. Scipione
 » inchoatæ fuissent, perficiendarum. Cn. Man-
 » lium summa ope terendisse, ut eam pacem
 » turbaret, & Antiochum, si sui potestatem
 » fecisset, insidiis exciperet: sed illum, co-
 » gnita fraude consulis, quum sæpe conlo-
 » quis petiris captatus esset, non congressum
 » modo, sed conspectum etiam ejus vitasse.
 » Cupientem transire Taurum ægre omnium
 » legatorum precibus, ne carminibus Sibyllæ
 » prædictam superantibus terminos fatales
 » cladem experiri vellet, retentum. Admo-
 » visse tamen exercitum, & prope ipsis ju-
 » gis ad divortia aquarum castra posuisse.
 » Quum nullam ibi causam belli inveniret,
 » quiescentibus regiis, circumegisse exerci-
 » tum ad Gallogræcos: cui nationi non ex
 » senatus auctoritate, non populi jussu, bel-
 » lum inlarum. Quod quem umquam de sua
 » sententia facere ausum? Antiochi, Philippi,
 » Hannibalis & Pœnorum recentissima bella
 » esse. De omnibus his consultum senatum,

» populum iussisse. Sæpe legatos ante missos, *U. e. 565.*
 » res repetitas, postremo, qui bellum indi- *a. C. 187.*
 » cerent, missos. Quid eorum, Cn. Manli,
 » factum est, ut istud publicum populi Ro-
 » mani bellum, & non tuum privatam latro-
 » cinium ducamus (m) ? At eo ipso conten-
 » tus fuisti ; recto itinere duxisti exercitum
 » ad eos, quos tibi hostes desumeras : an &
 » per omnes amfractus viarum, quum ad
 » bivia confisteres, ut, quo flexisset agmen
 » Attalus Eumenis frater, eo consul merce-
 » narius cum exercitu Romano sequereris,
 » Pisidiæ, Lycaoniæque, & Phrygiæ reces-
 » sus omnes atque angulos peragraisti, stipem
 » a tyrannis castellanisque deviis colligens ?
 » Quid enim tibi cum Oroandis ? quid cum
 » aliis æque innoxiiis populis ? Bellum au-
 » tem ipsum, cuius nomine triumphum petis,
 » quo modo gessisti ? Loco æquo, tempore
 » tuo pugnasti ? Tu vero recte, ut Diis in-
 » mortalibus honos habeatur, postulas ; pri-
 » mum, quod pro temeritate imperatoris,
 » nullo jure gentium bellum inferentis, pœ-
 » nas luere exercitum noluerunt : deinde,
 » quod belluas, non hostes, nobis obje-
 » runt. »

(m) dicamus Gron. Crev.

U. c. 567.
a. C. 187.

XLVI. «NOLITE (n) nomen tantum existi-
» mare mixtum esse Gallogræcorum. Multo
» ante & corpora & animi mixti ac vitiat
» sunt. An, si illi Galli essent, cum quibus
» millies vario eventu in Italia pugnatum est,
» quantum in imperatore nostro fuit, nuncios
» illinc redisset? Bis cum iis pugnatum est,
» bis loco iniquo subiit, in valle inferiore
» pedibus pene hostium aciem subjecit. Ut
» (o) non tela ex superiore loco mitterent,
» sed corpora sua nuda injicerent, obruere
» nos potuerunt (p). Quid igitur incidit?
» Magna fortuna populi Romani est, magnum
» & terribile nomen. Recentis ruina Hanniba-
» lis, Philippi, Antiochi, prope adtoniti
» erant, tantæ corporum moles. Fundis sagit-
» tisque in fugam consternati sunt: gladius
» in acie cruentatus non est Gallico bello:
» velut avium examina, ad crepitum primum
» missilium avolavere. At, Hercule, nos ii-
» dem, (admonente fortuna, quid, si hostem
» habuissimus, casurum fuisset) quum redeun-
» tes in latrunculos Thracas incidissimus,

(n) *Nolito Gron.*

(o) *ut, si Gron. Crev.*

(p) *potuerint Gron. Crev.*

» casti, fugati
» Q. Minucius
» plus datus
» Ilius, cuius
» perisset, cum
» exercitus, q
» trifarum d
» postremum a
» vepes in la
» delituit. Pro
» nihil in Thrac
» accipimus, de
» peres: de la
» hostes senen
» esse. Sic
» Actio de reg
» T. Quinctio de
» vano de Hanni
» vinctus datus
» in senatus cen
» me iure, quib
» vire regibus
» vinctum aliq
» vinctum po
» fecerunt: m
» (pas) sen datus

» cæsi, fugati, exuti impedimentis fumus. *U. c. 565.*
 » Q. Minucius Thermus, in quo haud paullo *a. C. 187.*
 » plus damni factum est, quam si Cn. Man-
 » lius, cujus temeritate ea clades inciderat,
 » perisset, cum multis viris fortibus cecidit:
 » exercitus, spolia regis Antiochi referens,
 » trifariam dissipatus, alibi primum, alibi
 » postremum agmen, alibi impedimenta, inter
 » vepres in latebris ferarum noctem unam
 » delituit. Pro his triumphus petitur? Si
 » nihil in Thracia cladis ignominiaëque foret
 » acceptum, de quibus hostibus triumphum
 » peteres? de iis, ut opinor, quos tibi
 » hostes senatus aut populus Romanus de-
 » disse. Sic huic L. Scipioni, sic illi M.
 » Acilio de rege Antiocho, sic paullo ante
 » T. Quinctio de rege Philippo, sic P. Afri-
 » cano de Hannibale, & Pœnis, & Syphace,
 » triumphus datus. Et minima illa, quum
 » jam senatus censuisset bellum, quæsitata-
 » men sunt, quibus nunciandum esset: ipsis
 » utique regibus nunciaretur; an satis esset,
 » ad præsidium aliquod nunciari? Vultis er-
 » go hæc omnia pollui & confundi? tolli
 » fecialia jura? nullos esse feciales? fiat
 » (pace Deum dixerim) jactura religionis:

U. c. 565. » oblivio Deorum capiat pectora vestra. Num
a. C. 187. » senatum quoque de bello consuli non pla-
 » cet? non ad populum ferri, velint, ju-
 » beantne cum Gallis bellum geri? Modo
 » certe consules Græciam atque Asiam vole-
 » bant. Tamen perseverantibus vobis, Li-
 » gures provinciam decernere, dicto audien-
 » tes fuerunt. Merito ergo a vobis, prospere
 » bello gesto, triumphum petent, quibus
 » auctoribus gesserunt. »

Manlius
se
defendit.

XLVII. TALIS oratio Furii & Æmilii
 fuit. Manlium in hunc maxime modum
 respondisse accepimus. « Tribuni plebis an-
 » tea solebant triumphum postulantibus ad-
 » versari, Patres conscripti. Quibus ego
 » gratiam habeo, quod seu mihi, seu magni-
 » tudini rerum gestarum, hoc dederunt, ut
 » non solum silentio comprobarent honorem
 » meum, sed referre etiam, si opus esset,
 » viderentur parati esse. Ex decem legatis,
 » si Diis placet, quod consilium (q) dispen-
 » sandæ cohonestandæque victoriæ impera-
 » toribus majores dederunt nostri, adverfa-
 » rios habeo. L. Furius, L. Æmilius currum
 » triumphalem me conscendere prohibent,

» coronam
 (q) concilium Gron.

» eorum infir-
 » ego, si tribun-
 » testes citatu-
 » Nullius equi-
 » conscripti. Ve-
 » nos fortes ac-
 » bil Labeonis
 » deterruit.
 » lum injuttu-
 » non vidisse,
 » centum mil-
 » signis conlati-
 » quadraginta
 » cidi, qui bon-
 » qui circa jug-
 » terra Italia
 » modo fraudo-
 » Patres con-
 » legatis, dico-
 » veritatis, Pa-
 » Nam, nec
 » um Gallis, u-
 » ter, dæru-
 » tu eos pacem
 » Non sum p-
 » conscripti, u-
 » In, I,

» coronam insignem capiti detrahunt ; quos *U. c. 565.*
 » ego , si tribuni me triumphare prohiberent , *a. C. 187.*
 » testes citaturus fui rerum a me gestarum.
 » Nullius equidem invideo honori , Patres
 » conscripti. Vos tribunos plebei nuper , vi-
 » ros fortes ac strenuos , impediētes Q. Fa-
 » bii Labeonis triumphum , auctoritate vestra
 » deterruistis. Triumphavit , quem non bel-
 » lum injustum gessisse , sed hostem omnino
 » non vidisse , inimici jactabant. Ego , qui cum
 » centum millibus ferocissimorum hostium
 » signis conlatis toties pugnavi , quī plus
 » quadraginta millia hominum cepi aut oc-
 » cidi , qui bina castra eorum expugnaui ,
 » qui citra juga Tauri omnia pacatiora , quam
 » terra Italia est , reliqui , non triumpho
 » modo fraudor ; sed causam apud vos ,
 » Patres conscripti , accusantibus meis ipse
 » legatis , dico. Duplex eorum , ut animad-
 » vertistis , Patres conscripti , accusatio fuit.
 » Nam , nec gerendum mihi fuisse bellum
 » cum Gallis , & gestum temere atque impru-
 » denter , dixerunt. Non erant Galli hostes ,
 » sed tu eos pacatos imperata facientes vio-
 » lasti. Non sum postulaturus a vobis , Patres
 » conscripti , ut , quæ communiter de inama-

U. c. 565.

a. C. 187.

» nitate gentis Gallorum, de infestissimo odio
 » in nomen Romanum scitis, ea de illis quo-
 » que, qui Asiam incolunt, existimetis Gal-
 » lis. Remota (r) universæ gentis infamia
 » atque invidia, per se ipsos æstimate. Uti-
 » nam rex Eumenes, utinam Asiæ civitates
 » omnes adefsent, & illos potius querentes,
 » quam me accusantem, audiretis! Mittite,
 » agedum, legatos circa omnes Asiæ urbes,
 » & quærite, utra (s) graviori servitute,
 » Antiocho ultra Tauri juga emoto, an Gallis
 » subactis, liberati sint? quoties agri eorum
 » vastati sunt, quoties prædæ abactæ, refe-
 » rant: quum vix redimendi captivos copia
 » esset, & mactatas humanas hostias inmo-
 » latosque liberos suos audirent. Stipendium,
 » scitote, pependisse socios vestros Gallis:
 » & nunc, liberatos per vos regio imperio,
 » fuisse pensuros, si a me foret cessatum.»

XLVIII. « Quo longius Antiochus emo-
 » tus esset, hoc inpotentius in Asia Galli
 » dominarentur: & quidquid est terrarum
 » citra Tauri juga, Gallorum imperio, non

(r) qui terras has incolunt, existimetis. Gallas
 remota &c. Gron. Crev.

(s) utrum a Gron. Crev.

LIBER XXXVIII CAP. XLVIII 99

» vestro, adjecissetis. At enim sunt quidem
 » ista vera. Etiam Delphos, quondam com-
 » mune humani generis oraculum, umbilicum
 » orbis terrarum, Galli spoliaverunt: nec ideo
 » populus Romanus his bellum indixit, aut
 » intulit. Equidem aliquid interesse rebar in-
 » ter id tempus, quo nondum in jure ac di-
 » tione vestra Græcia atque Asia erat, ad
 » curandum animadvertendumque, quid in
 » his terris fieret; & hoc, quo finem imperii
 » Romani Taurum montem statuistis, quo
 » libertatem immunitatemve civitatibus datis,
 » quo aliis fines adjicitis, alias agro multatis,
 » aliis vestigal inponitis: regna augetis, mi-
 » nuitis, donatis, adimitis: curæ vestræ
 » censetis esse, ut pacem terra marique ha-
 » beant. An, nisi præsidia deduxisset Antio-
 » chus, quæ quæta in suis arcibus erant;
 » non putaretis liberatam Asiam? si Gallo-
 » rum exercitus effusi vagarentur, rata dona
 » vestra, quæ dedistis, regi Eumeni, rata
 » libertas civitatibus esset? Sed quid ego
 » hæc ita argumentor; tamquam non acce-
 » perim, sed fecerim hostes Gallos? Te, L.
 » Scipio adpello, cujus ego mihi, succedens
 » in vicem imperii tui, virtutem felicitatemque

U. e. 565
 a. C. 187

U. c. 565.

a. C. 187.

» que pariter non frustra ab Diis immortali-
 » bus precatus sum; te, P. Scipio, qui legati
 » jus, collegæ majestatem, & apud fratrem
 » consulem; & apud exercitum habuisti: scia-
 » tisque, in exercitu Antiochi Gallorum le-
 » giones fuisse? videritis in acie eos, in cor-
 » nu utroque (id enim roboris esse videba-
 » tur) locatos? pugnaveritis, ut cum hosti-
 » bus justis? cecideritis? spolia eorum re-
 » tuleritis? Atqui cum Antiocho, non cum
 » Gallis, bellum & (t) senatus decreverat,
 » & populus jusserat. Sed simul, ut opinor,
 » cum his decreverant jusserantque, qui intra
 » ejus præsidia fuissent. Ex quibus, præter
 » Antiochum, cum quo pacem pepigerat Sci-
 » pio, & cum quo nominatim fœdus ut fie-
 » ret, mandaveratis, omnes hostes erant,
 » qui pro Antiocho arma adversus nos tule-
 » runt. In qua causâ quum Galli ante om-
 » nes fuissent, & reguli quidam, & tyranni;
 » ego tamen & cum aliis, pro dignitate im-
 » perii vestri coactis luere peccata sua, pa-
 » cem pepigi: & Gallorum animos, si pos-
 » sent mitigari a feritate insita, tentavi: &
 » postquam indomitos atque implacabiles

(t) & l. his Grœc.

» cernebam, tum demum vi atque armis
 » coërcendos ratus sum. Nunc, quoniam
 » suscepti belli purgatum est crimen, gesti
 » reddenda est ratio. In quo confiderem
 » equidem causæ meæ, etiamsi non apud
 » Romanum, sed apud Carthaginiensem sena-
 » tum agerem; ubi in crucem tolli impera-
 » tores dicuntur, si prospero eventu, pravo
 » consilio rem gesserunt. Sed ego in ea ci-
 » vitate, quæ ideo omnibus rebus incipien-
 » dis gerendisque Deos adhibet, quia nul-
 » lius calumniæ subjicit ea, quæ Diis com-
 » probaverunt, & in sollempnibus verbis ha-
 » bet, quum supplicationem aut triumphum
 » decernit? » Quod bene ac feliciter rem-
 » publicam administrarit; « si nollem, si grave,
 » ac superbum existimarem virtute gloriari;
 » pro felicitate mea exercitusque mei, quod
 » tantam nationem sine ulla militum jactura
 » devicimus, postularem, ut Diis immorta-
 » libus honos haberetur, & ipse triumphans
 » in Capitolium ascenderem, unde, votis
 » rite nuncupatis, profectus sum. Negaretis
 » hoc mihi cum Diis immortalibus?»

XLIX. « INIQUO enim loco dimicavi. Dico
 » igitur, quo æquiore potuerim dimicare »

*U. c. 565.
 a. C. 187.*

U. c. 565. » Quum montem hostes cepissent, loco mu-
 a. C. 187. » nito se tenerent, nempe eundum ad hostes
 » erat, si vincere vellem. Quid? si urbem eo
 » loco haberent, & mœnibus se tenerent?
 » nempe obpugnandi erant. Quid? ad Ther-
 » mopylas æquone loco M'. Acilius cum
 » rege Antiocho pugnavit? Quid? Philip-
 » pum non eodem modo super Aoum amnem
 » juga tenentem montium T. Quinctius de-
 » jecit? Equidem adhuc, qualem aut sibi
 » fingant, aut vobis videri velint hostem
 » fuisse, non invenio. Si degenerem & emol-
 » litum amœnitate Asiæ, quid periculi vel
 » iniquo loco subeuntibus fuit? si timendum
 » & feritate animorum, & robore corporum,
 » huicne tantæ victoriæ triumphum negatis?
 » Cæca invidia est, Patres conscripti, nec
 » quidquam aliud scit, quam detrectare vir-
 » tutes, corrumpere honores ac præmia
 » earum. Mihi, quæso, ita ignoscatis, Pa-
 » tres conscripti, si longiorem orationem
 » non cupiditas gloriandi de me, sed neces-
 » saria criminum defensio fecit. An etiam
 » per Thraciam saltus patentes, qui angusti
 » erant, & plana ex arduis, & culta ex
 » silvestribus facere potui, & præstare, nec

» ubi no
 » Thrac
 » ne qu
 » hereti
 » nere
 » morer
 » incidit
 » rent.
 » quum
 » acies p
 » ad impe
 » rum cir
 » iplo die
 » cecideru
 » rint, vo
 » meæ toru
 » gladium
 » non vidit
 » pium in T
 » sed jam d
 » quod plur
 » iangvi,
 » vique vel
 » Libe
 » videri,
 » (*) p

» ubi notis sibi latebris delitescerent latrones *U. e. 565.*
 » Thraces, ne quid sarcinarum raperetur, *a. C. 187.*
 » ne quod jumentum ex tanto agmine abstra-
 » heretur, ne quis vulneraretur, ne ex vul-
 » nere vir fortis ac strenuus Q. Minucius
 » moreretur? In hoc casu, quo infeliciter
 » incidit, ut talem civem amitteremus, hæ-
 » rent. Quod saltu iniquo, loco alieno,
 » quum adortus hostis nos esset, duæ simul
 » acies primi & novissimi agminis hærentem
 » ad impedimenta nostra exercitum barbaro-
 » rum circumvenerunt; quod multa millia
 » ipso die, plura multo post dies paucos
 » ceciderunt & ceperunt; hoc, si ipsi tacue-
 » rint, vos scituros, quum testis orationis
 » meæ totus exercitus sit, non credunt? Si
 » gladium in Asia non strinxissem, si hostem
 » non vidissem; tamen proconsul (u) trium-
 » phum in Thracia duobus præliis merueram.
 » Sed jam dictum satis est. Quin pro eo,
 » quod pluribus verbis vos, quam volui,
 » fatigavi, veniam a vobis petitam inpetra-
 » tamque velim, Patres conscripti. »

L. PLUS crimina eo die, quam defensio;
 valuissent, ni altercationem in serum perdu-

(u) proconsul del. Gron. Crev.

*U. c. 565.
a. C. 187.*

*Triumphus
Manlio
decretus.*

*Scipio
Africanus
accusatur.*

xissent. Dimittitur senatus in ea opinione; ut negaturus triumphum fuisse videretur. Postero die & cognati amique Cn. Manlii summis opibus adnisi sunt, & auctoritas seniorum valuit, negantium, exemplum proditum memoriæ esse, ut imperator, qui, perduellibus devictis, confecta provincia, exercitum reportasset, sine curru & laurea, privatus inhonoratusque, urbem iniret. Hic pudor malignitatem vicit, triumphumque frequentes decreverunt. Obpressit deinde mentionem memoriamque omnem contentionis hujus majus & cum majore & clariore viro certamen ortum. P. Scipioni Africano (ut Valerius Antias auctor est) duo Q. Penillii diem dixerunt. Id, prout cujusque ingenium erat, interpretabantur. Alii non tribunos plebis; sed universam civitatem, quæ id pati posset, incusabant. «Duas maximas orbis terrarum urbes ingratas uno prope tempore in principes inventas: Romanam ingratiorem; si quidem victa Carthago victum Hannibalem in exilium expulisset; Roma victrix victorem Africanum expellat.» Alii, «Neminem unum civem tantum eminere debere, ut legibus inter-

» rogari non possit : nihil tam æquandæ liber- *U. c. 565.*
 » tatis esse, quam potentissimum quemque *a. C. 187.*
 » posse dicere causam. Quid autem tuto cui-
 » quam, nedum summam rempublicam, per-
 » mitti, si ratio non sit reddenda ? qui jus
 » æquum pati non possit, in eum vim haud
 » injustam esse. » Hæc agitata sermonibus,
 donec dies dicendæ causæ venit. Nec alius
 antea quisquam, nec ille ipse Scipio con-
 sul censorve majore omnis generis homi-
 num frequentia, quam reus illo die, in
 forum est deductus. Jussus dicere causam,
 sine ulla criminum mentione orationem adeo
 magnificam de rebus ab se gestis est exor-
 sus, ut satis constaret, neminem umquam
 neque melius, neque verius laudatum esse.
 Dicebantur enim ab eodem animo ingenio-
 que, a quo gesta erant : & aurium fastidium
 aberat, quia pro periculo, non in gloriam,
 referebantur.

LI. TRIBUNI plebis vetera luxuriæ crimi-
 na Syracusanorum hibernorum, & Locris
 Pleminianum tumultum, quum ad fidem
 præsentium criminum retulissent; suspicioni-
 bus magis, quam argumentis, pecuniæ captæ
 reum accusarunt. « Filium captum sine prærio

*Tribuno-
rum
crimina-
tiones.*

U. c. 565.
a. C. 187.

» redditum, omnibusque aliis rebus Scipio-
» nem, tamquam in ejus unius manu pax
» Romana bellumque efflet, ab Antiocho
» cultum. Dictatorem eum consuli, non le-
» gatum, in provincia fuisse; nec ad aliam
» rem eo profectum, quam ut, id quod Hispa-
» niæ, Galliæ, Siciliae, Africae jampridem
» persuasum esset, hoc Græciæ Asiæque &
» omnibus ad orientem versis (v) regibus
» gentibusque adpareret; unum hominem ca-
» put columenque imperii Romani esse: sub
» umbra Scipionis civitatem dominam orbis
» terrarum latere: nutum (x) ejus pro de-
» cretis Patrum, pro populi jussis esse. » In-
» famia intactum invidia, qua possunt, urgent.
» Orationibus in noctem perductis, prodicta
» dies est. Ubi ea venit, tribuni in Rostris
» prima luce confederunt. Citatus reus magno
» agmine amicorum clientiumque per mediam
» concionem ad Rostra subiit: silentioque facto,

Scipionis
ad
populum
oratio.

» Hoc [inquit] die, tribuni plebis, vosque
» Quirites, cum Hannibale & Carthaginiensibus
» sibus signis conlatis, in Africa bene ac fe-
» liciter pugnavi. Itaque, quum hodie litibus

(v) versus Gron. Crév.

(x) nutus Gron. Crév.

» & jurgiis superfederi æquum fit, ego hinc *U. ei 565.*
 » extemplo in Capitolium ad Jovem optimum *a. C. 187.*
 » maximum Junonemque & Minervam cete-
 » rosque Deos, qui Capitolio atque arcu
 » præſident, ſalutandos ibo : hiſque gratias
 » agam, quod mihi & hoc ipſo die, & sæpe
 » alias, egregie reipublicæ gerendæ mentem
 » facultatemque dederunt. Veſtrum quoque
 » quibus commodum eſt, ite mecum, Qui-
 » rites, & orate Deos, ut mei ſimiles prin-
 » cipes habeatis. Ita, ſi ab annis ſeptemde-
 » cim ad ſenectutem ſemper vos ætatem
 » meam honoribus veſtris anteiſtis, ego
 » veſtros honores rebus gerendis præceſſi. »
 Ab Roſtris in Capitolium aſcendit. Simul ſe
 univerſa concio avertit, & ſecuta Scipionem
 eſt : adeo, ut poſtremo ſcribæ viatoresque
 tribunos relinquerent, nec cum iis, præter
 ſervilem comitatum & præconem, qui reum
 ex Roſtris citabat, quiſquam eſſet. Scipio
 non in Capitolio modo, ſed per totam ur-
 bem omnia templa Deum cum populo Ro-
 mano circumiit. Celebratior iſ prope dies
 favore hominum & æſtimatione veræ magni-
 tudinis ejus fuit, quam quo triumphans de
 Syphace rege & Carthaginienſibus urbem eſt
 inſectus.

*Concio
 cum in
 Capito-
 lium
 ſequitur.*

U. C. 567.

a. C. 187.

Scipio in
Literni-
num con-
cedit.

LII. HIC speciosus ultimus dies P. Scipioni
influxit. Post quem quum invidiam & certa-
mina cum tribunis prospiceret, die longiore
prodicta, in Literninum concessit; certo con-
silio, ne ad causam dicendam adesset. Major
animus & natura erat, ac majori fortunæ
aduetus, quam ut reus esse sciret, & sub-
mittere se in humilitatem causam dicentium.
Ubi dies venit, citarique absens est coeptus,
L. Scipio morbum causæ (y) esse, cur ab-
esset, excusabat. Quam excusationem quum
tribuni, qui diem dixerant, non acciperent,
& ab eadem superbia non venire ad causam
dicendam arguerent, qua iudicium & tribu-
nos plebis & concionem reliquisset; & qui-
bus jus de se dicendæ sententiæ & libertatem
ademisset, his comitatus, velut captos tra-
hens, triumphum de populo Romano egisset,
secessionemque eo die in Capitolium a tri-
bunis plebis fecisset: « Habetis ergo teme-
» ritatis illius mercedem. Quo duce & auc-
» tore nos reliquistis, ab eo ipsi relictis estis.
» Et tantum animorum in dies nobis decre-
» cit, ut, ad quem ante annos (z) septema-

(y) causam Gron. Crev.

(z) annis Gron. Crev.

» decim, exercitum & classem habentem,
 » tribunos plebis ædilemque mittere in Sici-
 » liam (a) ausi sumus, qui prehenderent
 » eum, & Romam reducerent, ad eum pri-
 » vatum ex villa sua extrahendum, ad caus-
 » sam dicendam, mittere non audeamus? »
 Tribuni plebis, adpellati ab L. Scipione, ita
 decreverunt, « Si morbi causa excusaretur,
 » sibi placere, accipi eam causam, diemque
 » a collegis prodici. » Tribunus plebis eo
 tempore Ti. Sempronius Gracchus erat, cui
 inimicitia cum P. Scipione intercedebant.
 Is, quum vetuisset nomen suum decreto col-
 legarum adscribi, tristioreque omnes sen-
 tentiam exspectarent, ita decrevit: « Quum
 » L. Scipio excuset morbum esse causæ (b)
 » fratri, fatis id sibi videri. Se P. Scipionem,
 » priusquam Romam redisset, accusari non
 » passurum. Tum quoque, si se adpelleret,
 » auxilio ei futurum, ne causam dicat. Ad
 » id fastigium rebus gestis, honoribus populi
 » Romani, P. Scipionem Deorum hominum-
 » que consensu pervenisse, ut sub Rosfris
 » reum stare, & præbere aures adolescen-

U. a. 565.
 a. C. 187.

Gracchi
 decretum
 in
 gratiam
 Scipionis.

(a) in Siciliam mittere Gron. Crev.

(b) causam Gron. Crev.

U. c. 565. » tium conviciis, populo Romano magis
a. C. 187. » deforme, quam ipsi, sit. »

LIII. ADJECIT decreto indignationem :
 « Sub pedibus vestris stabit, tribuni, domi-
 » tor ille Africæ, Scipio ? ideo quatuor
 » nobilissimos duces Pœnorum in Hispania,
 » quatuor exercitus fudit fugavitque : ideo
 » Syphacem cepit, Hannibalem devicit, Car-
 » thaginem vestrigalem nobis fecit, Antiochum
 » (recepit enim fratrem consortem hujus
 » gloriæ L. Scipio) ultra Tauri juga emovit,
 » ut duobus Petilliis succumberet, vos de
 » P. Africano palmam peteretis ? Nullisne
 » meritis suis, nullis vestris honoribus um-
 » quam in arcem tutam & velut sanctam
 » clari viri pervenient : ubi, si non venera-
 » bilis, inviolata saltem senectus, eorum
 » consadat ? » Movit & decretum, & ad-
 » jecta oratio non ceteros modo, sed ipsos
 » etiam accusatores : &, deliberaturos se,
 » quid sui juris & officii esset, dixerunt. Sena-
 » tus deinde, concilio plebis dimisso, haberi
 » est coeptus. Ibi gratiæ ingentes ab universo
 » ordine, præcipue a consularibus senioribus-
 » que, Ti. Graccho actæ sunt, quod repub-
 » licam privatis simultatibus potiore habuiss-

set : & Per
 splendere al
 ex Afric
 deinde de A
 sine desider
 ipso loco sep
 tumque ibi a
 patria fieret.
 men, quam
 prima pars vi
 quia in juven
 esta res quoque
 et materia ingent
 solutum secund
 quid Africæ h
 thuris, & hinc
 etiam necessitate
 sed cum patria
 perpetrari, qu
 a periculosiss
 riam gloriam
 T. Marti Ar
 Quam pro
 et non qu
 (romani
 quod in Rom

LIBER XXXVIII CAP. LIV III

fet : & Petillii vexati sunt probris, quod *U. c. 565.*
 splendere aliena invidia voluissent, & spolia *a. C. 187.*
 ex Africani triumpho peterent. Silentium
 deinde de Africano fuit. Vitam Literni egit
 sine desiderio urbis. Morientem rure eo *Sc. Africa-*
 ipso loco sepeliri se iussisse ferunt, monumen- *ni mors &*
 tumque ibi ædificari, ne funus sibi in ingrata *laudes.*
 patria fieret. Vir memorabilis : bellicis ta-
 men, quam pacis, artibus memorabilior
 prima pars vitæ, quam postrema, fuit (c) :
 quia in iuventa bella assidue gesta : cum fe-
 necta res quoque desloruere, nec præbita
 est materia ingenio. Quid ad primum con-
 sultatum secundus, etiamsi censuram adjicias?
 quid Asiatica legatio, & valitudine aduersa
 mutilis, & filii casu deformata, & post
 reditum necessitate aut subeundi iudicii, aut
 simul cum patria deserendi? Punici tamen
 belli perpetrati, quo nullum neque majus
 neque periculosus Romani gessere, unus
 præcipuam gloriam tulit.

LIV. MORTE Africani crevere inimicorum
 animi. Quorum princeps fuit M. Porcius
 Cato, qui vivo quoque eo adlatrare ejus

(c) *Vir memorabilis, bellicis sament magis,
 quam pacis artibus. Memorabilior &c. Gron. Creva*

*U. c. 565.
a. C. 187.*

*Rogatio
de pecunia
Antiochi.*

magnitudinem solitus erat. Hoc auctore existi-
mantur Petillii &, vivo Africano, rem in-
gressi, &, mortuo, rogationem promulgasse.
Fuit autem rogatio talis: « Velitis, jubea-
» tis, quærat, quæ pecunia capta, ablata,
» coacta ab rege Antiocho est, quique sub
» ejus imperio fuerunt; quod ejus in publi-
» cum relatum non est, uti de ea re Ser-
» Sulpicius prætor urbanus ad senatum refe-
» rat? quem eam rem velit senatus quære-
» re de iis, qui prætores nunc sunt? » Huic
rogationi primo Q. & L. Mummii interce-
debant: senatum quære de pecunia non
relata in publicum, ita ut antea semper
factum esset, æquum censebant. Petillii
nobilitatem & regnum in senatu Scipionum
accusabant. L. Furius Purpureo consularis,
qui in decem legatis in Asia fuerat, latius
rogandum censebat: non quæ ab Antiocho
modo pecuniæ captæ forent, sed quæ ab
aliis regibus gentibusque, Cn. Manlium ini-
micum incessens. Et L. Scipio, quem magis
pro se, quam adversus legem, dicturum
adparebat, dissuasor processit. Is post mor-
tem P. Africani fratris, viri omnium fortis-
simi clarissimique, eam exortam rogationem
est

est conquestus. « Parum enim fuisse, non
 » laudari pro Rostris P. Africanum post mor- U. c. 565.
a. C. 187.
 » tem, nisi etiam accusaretur. Et Cartha-
 » ginenses exilio Hannibalis contentos esse :
 » populum Romanum ne morte quidem P.
 » Scipionis exfatiari, nisi & ipsius fama fe-
 » pulti laceretur, & frater insuper, accessio
 » invidiæ, mactetur. » M. Cato suavit roga-
 tionem, (exstat oratio ejus de pecunia regis
 Antiochi) & Mummius tribunos auctoritate
 deterruit, ne adversarentur rogationi. Remit-
 tentibus ergo his intercessionem, omnes
 tribus, uti rogassent (d), jusserunt.

LV. SER. SULPICIO deinde referente, quem
 rogatione Petillia quærere vellent, Q. Te-
 rentium Culleonem Patres jusserunt. Ad hunc
 prætorem, adeo amicum Corneliæ familiæ,
 ut, qui Romæ mortuum elatumque P. Sci-
 pionem (est enim ea quoque fama) tradunt,
 pileatum, sicut in triumpho ierat, in funere
 quoque ante lectum isse, memoriæ prodide-
 rint, & ad portam Capenam mulsam profe-
 cutis funus dedisse, quod ab eo inter alios
 captivos in Africa ex hostibus receptus esset :
 aut adeo inimicum eundem, ut propter

(d) uti rogasset Gron. Grev.

U. e. 569.
a. C. 187.

infignem simultatem ab ea factione, quæ adversa Scipionibus erat, delectus sit potissimum ad quæstionem exercendam; ceterum ad hunc nimis æquum aut iniquum prætorem reus extemplo factus L. Scipio; simul & delata & recepta nomina legatorum ejus, A. & L. Hostiliorum Catonum, & C. Furii Aculeonis quæstoris: &, ut omnia contacta societate peculatus viderentur, scribæ quoque duo & accensus. L. Hostilius, & scribæ, & accensus, priusquam de Scipione judicium fieret, absoluti sunt: Scipio, & A. Hostilius legatus, & C. Furius damnati:

*L. Scipio
damnatus.*

« Quo commodior pax Antiocho daretur, » Scipionem sex millia pondo auri, quadringenta octoginta argenti plus accepisse, quam » in ærarium retulerit: A. Hostilium octoginta pondo auri, argenti quadringenta » tria: Furium quæstorem auri pondo centum triginta, argenti ducenta (e). » Has ego summâs auri & argenti relatas apud Antiatem inveni. In L. Scipione malim equidem librarii mendum, quam mendacium scriptoris, esse in summa auri atque argenti.

(e) auri centum triginta argenti ducenta pondo
Gronov. Crev.

LIBER XXXVIII CAP. LVI 115

Similius enim eri est, argenti, quam auri, majus pondus fuisse; & potius quadragies, quam ducenties quadragies, item æstimatam: eo magis, quod, tantæ summæ rationem etiam ab ipso P. Scipione requisitam esse in senatu, tradunt: librumque rationis ejus, quum Lucium fratrem adferre jussisset, inspectante senatu suis ipsum manibus con-
 ceperisse: indignantem, quod, quum bis millies in ærarium intulisset, quadragies ratio ab se posceretur. Ab eadem fiducia animi, quum quæstores pecuniam ex ærario contra legem promerere non auderent, poposcisse claves, & se aperturum ærarium dixisse qui, ut clauderetur, effecisset.

LVI. MULTA alia, in Scipionis exitu maxime vitæ, dieque dicta, morte, funere, sepulcro, in diversum trahunt: ut, cui famæ, quibus scriptis adfertur, non habeam. Non de accusatore convenit: alii M. Nævium, alii Petillios diem dixisse scribunt: non de tempore, quo dicta dies sit: non de anno, quo mortuus sit: non ubi mortuus, aut elatus sit. Alii Romæ, alii Literni & mortuum, & sepultum: utrobique monumenta ostenduntur & statua. Nam & Literni monu-

U. c. 565.
a. C. 187.

mentum monumentoque statua superinposita fuit, quam tempestate disiectam nuper vidimus ipsi. Et Romæ extra portam Capenam in Scipionum monumento tres statuæ sunt quarum duæ P. & L. Scipionum dicuntur esse, tertia poetæ Q. Ennii. Nec inter scriptores rerum discrepat solum, sed orationes quoque, si modo ipsorum sunt, quæ feruntur, P. Scipionis & Ti. Gracchi abhorrent inter se. Index orationis P. Scipionis, nomen M. Nævii tribuni plebis habet: ipsa oratio sine nomine est accusatoris. Nebulonem modo, modo nugatorem adpellat. Ne Gracchi quidem oratio aut Petilliorum, accusatorum Africani, aut diei dictæ Africano ullam mentionem habet. Alia tota ferenda fabula est Gracchi orationi conveniens: & illi auctores sequendi sunt, qui, quum L. Scipio & accusatus, & damnatus sit pecuniæ captæ ab rege, legatum in Etruria fuisse Africanum tradunt. Quo post famam de fratris casu adlatam, relicta legatione, cucurrisse eum Romam; & quum a porta recta ad forum se contulisset, quod in vincula duci fratrem dictum erat, repulisse a corpore ejus viatorem: & tribunis retinentibus, magis pie

quam civiliter, vim fecisse. Hinc (f) enim U. c. 565.
a. C. 187. ipse Gracchus queritur, dissolutam esse a privato tribuniciam potestatem: & ad postremum, quum auxilium L. Scipioni pollicetur (g), adjicit, tolerabilioris exempli esse, a tribuno plebis potius, quam a privato vic-tam videri & tribuniciam potestatem, & rempublicam esse. Sed ita hanc unam in-potentem ejus injuriam invidia onerat, ut, increpando quod degenerarit tantum a se ipse, cumulas ei veteres laudes moderati-onis & temperantiæ pro reprehensione præ-senti reddat. Castigatum enim quondam ab eo populum, ait, quod eum perpetuum con-sulem & dictatorem vellet facere. Prohi-buisse statuas sibi in comitio, in Rostris, in curia, in Capitolio, in cella Jovis poni. Prohibuisse, ne decerneretur, ut imago sua triumphali ornatu e templo Jovis optimi maximi exiret.

LVII. HÆC, vel in laudatione posita, ingentem magnitudinem animi moderandis ad civilem habitum honoribus significarent, quæ exprobrando inimicus fatetur. Huic Graccho

(f) hæc Gron. Crev.

(g) polliceretur Gron. Crev.

U. c. 565.
a. C. 187.

Graccho
nupta
Cornelia.

minorem ex duabus filiis (nam major P. Cornelio Nasicae haud dubie a Patre conlocata erat) nuptam fuisse convenit. Illud parum constat, utrum post mortem patris & desponsa sit, & nupserit: an verae illae opiniones sint, Gracchum, quum L. Scipio in vincula duceretur, nec quisquam collegarum auxilio esset, jurasse, « Sibi inimicitias » cum Scipionibus, quae fuissent, manere; » nec se gratiae quaerendae causa quidquam » facere. Sed in quem carcerem reges & » imperatores hostium ducentem vidisset P. » Africanum, in eum se fratrem ejus duci » non passurum. » Senarum, eo die forte cenantem in Capitolio, consurrexisse, & petisse, ut inter epulas Graccho filiam Africanus desponderet. Quibus ita inter publicum sollemne sponsalibus rite factis, quum se domum recepisset, Scipionem Aemiliae uxori dixisse, filiam se minorem despondisse. Quum illa, muliebriter indignabunda, nihil de communi filia secum consultatum, adjecisset, non, si Ti. Graccho daret, expertem consilii debuisse matrem esse; laetum Scipionem tam concordi judicio, ipsi desponsam respondisse. Haec de tanto viro, quamquam

LIBER XXXVIII CAP. LVIII 119

& opinionibus, & monumentis literarum *U. c. 565.*
 variarent, proponenda erant. *a. C. 187.*

LVIII. JUDICIIS a Q. Terentio prætorè perfectis, Hostilius & Furius damnati, prædes eodem die quæstoribus urbanis dederunt. Scipio, quum contenderet, omnem, quam accepisset, pecuniam in ærario esse, nec se quidquam publici habere; in vincula duci est cœptus. P. Scipio Nasica tribunos adpellavit; orationemque habuit plenam veris decoribus, non communiter modo Cornelie gentis, sed propriæ familiæ suæ. « Parentes suos & P. » Africani ac L. Scipionis, qui in carcerem » duceretur, fuisse Cn. & P. Scipiones, cla- » rissimos viros. Eos, quum per aliquot an- » nos in terra Hispania, adversus multos » Pœnorum Hispanorumque & duces & exer- » citus, nominis Romani famam auxissent, » non bello solum, sed quod Romanæ tem- » perantiæ fideique specimen illis gentibus » dedissent, ad extremum ambo pro republica » (h) morte obcubuisse. Quum illorum » tueri gloriam posteris satis esset, P. Afri- » canum tantum paternas superavisse laudes, » ut fidem fecerit, non sanguine humano, sed

*L. Scipio
 in
 carcerem
 duci
 jubetur.*

*Defendi-
 tur
 a Nasica.*

(h) *republica l. populo Romano Gron. Crev.*

U. e. 565.
a. C. 187.

» stirpe divina fatum se esse. L. Scipionem;
 » de quo agatur, (ut, quæ in Hispania,
 » quæ in Africa, quum legatus fratris esset,
 » gessisset, prætereantur) consulem, & ab se-
 » natu dignum visum, cui extra sortem Asia
 » provincia & bellum cum Antiocho rege
 » decerneretur; & a fratre, cui post duos
 » consulatus, censuramque & triumphum le-
 » gatus in Asiam iret. Ibi, ne magnitudo &
 » splendor legati laudibus consulis obficeret,
 » forte ita incidisse, ut, quo die ad Magne-
 » siam signis conlatis L. Scipio Antiochum
 » devicisset, æger P. Scipio Elææ dierum
 » aliquot via abesset. Non fuisse minorem
 » eum exercitum, quam Hannibalis, cum
 » quo in Africa esset pugnatum, Hannibalem
 » eundem fuisse inter multos alios regios
 » duces, qui imperator Punici belli fuerit.
 » Et bellum quidem ita gestum esse, ut ne
 » fortunam quidem quisquam criminari possit.
 » In pace crimen quæri. Eam dici venisse.
 » Hic decem legatos simul argui, quorum
 » ex consilio data pax esset. Quin existisse
 » ex decem legatis, qui Cn. Manlium accu-
 » sarent: tamen non modo ad criminis fidem,
 » sed ne ad moram quidem triumphi eam
 » accusationem valuisse,

LIBER XXXVIII CAP. LIX 121

LIX. «AT, Hercule, in Scipione ipfas le-
 » ges pacis, ut nimium adcommodatas An-
 » tiocho, suspectas esse. Integrum enim ei
 » regnum relictum : omnia possidere eum
 » victum, quæ ante bellum ejus fuerint :
 » auri & argenti quum vim magnam habuif-
 » set, nihil in publicum relatum, omne in
 » privatum versum. An non præter omnium
 » oculos tantum auri argentique in triumpho
 » L. Scipionis, quantum non decem aliis
 » triumphis, si omne in unum conferatur,
 » sit latum ? Nam quid de finibus regni di-
 » cam ? Asiam omnem & proxima Europæ
 » tenuisse Antiochum ? Ea quanta regio orbis
 » terrarum sit, a Tauro monte in Ægæum
 » usque prominens mare, quot non urbes
 » modo, sed gentes amplectatur, omnes scire.
 » Hanc regionem, dierum plus triginta in
 » longitudinem, decem inter duo maria in
 » latitudinem patentem, usque ad Tauri mon-
 » tis juga Antiocho ademtam, expulso in
 » ultimum angulum orbis terrarum. Quid,
 » si gratuita pax esset, plus adimi ei potuisse ?
 » Philippo victo Macedoniam, Nabidi Lace-
 » dæmonem relictam. Nec Quinctio crimen
 » quæsitum : non enim habuisse eum Africa-

U. c. 568.

a. C. 187.

V. c. 565.
a. C. 187.

» num fratrem : cujus quum gloria prodesse
 » L. Scipioni debuisset , invidiam nocuisse.
 » Tantum auri argentique judicatum esse in
 » domum L. Scipionis inlatum , quantum ,
 » venditis omnibus bonis , redigi non posset.
 » Id ubi ergo esse regium aurum ? ubi tot
 » hæreditates acceptas ? In domo , quam
 » sumtus non exhauferint , existare debuisse
 » novæ fortunæ cumulum. At enim , quod
 » ex bonis redigi non possit , ex corpore &
 » tergo per vexationem & contumelias L.
 » Scipionis perituros inimicos : ut in carce-
 » rem inter fures nocturnos & latrones vir
 » clarissimus includatur , & in robore & te-
 » nebris expiret : deinde nudus ante carce-
 » rem projiciatur. Non id Corneliæ magis
 » familiæ , quam urbi Romanæ , fore eru-
 » bescendum. »

LX. ADVERSUS ea Terentius prætor roga-
 tionem Petilliam , & senatusconsultum , &
 judicium de L. Scipione factum recitavit :
 se , ni referatur pecunia in publicum , quæ
 judicata sit , nihil habere , quod faciat , nisi
 ut prehendi damnatum , & in vincula duci
 jubeat. Tribuni quum in consilium secessissent ,
 paullo post C. Fannius ex sua collegarum ;

que alior

pronuncia

» bunos ,

Ti. Grac

» bonis I

» redigatu

» Scipion

» terraru

» mani pr

» nes, reg

» urbes A

» ficiis, pla

» ductos ca

» inter host

(i) in carce

» eum se ju

et decretum

lei homines

tæ viderer

inte L. Scip

ro prætor n

gim illum

nequam

summa tam

cognita m

(4) 4.

que aliorum, præter Gracchum, sententia pronuntiavit, « prætori non intercedere tribunos, quo minus sua potestate utatur. »

Ti. Gracchus ita decrevit: « Quo minus ex bonis L. Scipionis, quod judicatum sit, redigatur, se non intercedere prætori. L. Scipionem (qui regem opulentissimum orbis terrarum devicerit, imperium populi Romani propagaverit in ultimos terrarum fines, regem Eumenem, Rhodios, alias totas urbes Asiæ devinxerit populi Romani beneficiis, plurimos duces hostium in triumpho ductos carcere incluserit) non passurum inter hostes populi Romani L. Scipionem (i) in carcere & in vinculis esse, mittique eum se jubere. » Tanto adfensu auditum est decretum, adeo dimissum L. Scipionem læti homines viderunt, ut vix in eadem civitate videretur factum judicium. In bona deinde L. Scipionis possessum publice quæstores prætor misit. Neque in iis modo vestigium ullum comparuit pecuniæ regiæ, sed nequaquam tantum redactum est, quantæ summæ damnatus fuerat. Conlata pecunia a cognatis amicisque & clientibus est L. Sci-

*U. c. 565,
a. C. 187.*

*Gracchus
dimitti
eum jubet.*

(i) *L. Scipionem del. Grev.*

U. c. 365. pioni; ut, si acciperet eam, locupletior
a. C. 187. aliquanto esset, quam ante calamitatem fue-
 rat. Nihil accepit. Quæ necessaria ad cultum
 erant, redempta ei a proximis cognatis sunt.
 Verteratque Scipionum invidia in prætorem,
 & consilium ejus, & accusatores.

LIB

M.

subactis

minum

tia luxu

tico, ref

Apennin

nalia, sa

turnum,

quum ad

perveniret

malorum

las L. Va

n, & be

mens est

ms, T.

Galliam p

regis in

quoniam

quandam